

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Historie školy v obci Vráto od roku 1929 - 1989

Vedoucí práce: prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Simona Štojdlová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: třetí

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 3. 2018

.....
Simona Štojdlová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala prof. ThLic. PaedDr. Matinu Weisovi, Th.D. za odborné vedení, pomoc a poskytnuté konzultace při zpracování této bakalářské práce.

Dále děkuji za pomoc a poskytnutí cenných materiálů Mgr. Zdeňku Špačkovi, řediteli Základní školy a Mateřské školy T. G. Masaryka v Českých Budějovicích.

1 Obsah

Úvod.....	6
2 Dějiny obce Vráto.....	7
3 Založení školy v obci Vráto	9
4 Školní rok v letech 1929 – 1939.....	11
4.1 Stručná charakteristika doby	11
4.2 První školní rok.....	12
4.3 Organizace školy a pedagogická činnost	15
4.4 Veřejný život, oslavy a akce	18
4.5 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí.....	19
5 Školní rok v letech 1939 – 1945.....	24
5.1 Stručná charakteristika doby	24
5.2 Organizace školy a pedagogická činnost	26
5.3 Veřejný život, oslavy a akce	29
5.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí.....	31
6 Školní rok v letech 1945 – 1948.....	35
6.1 Stručná charakteristika doby	35
6.2 Organizace školy a pedagogická činnost	38
6.3 Veřejný život, oslavy a akce	40
6.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí.....	42
7 Školní rok v letech 1948 – 1968.....	45
7.1 Stručná charakteristika doby	45
7.2 Organizace školy a pedagogická činnost	47
7.3 Veřejný život, oslavy a akce	50
7.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí.....	53
8 Školní rok v letech 1969 – 1989.....	56
8.1 Stručná charakteristika doby	56

8.2	Organizace školy a pedagogická činnost	59
8.3	Veřejný život, oslavy a akce	61
8.4	Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí.....	62
	Závěr	65
	Prameny a literatura	66
	Abstrakt.....	68
	Abstract	69
	Seznam příloh	70
	Přílohy.....	71

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu věnovat vzniku a historii Základní školy ve Vráťě u Českých Budějovic, která v současné době nese název Základní škola a Mateřská škola T. G. Masaryka. Z důvodu studia oboru pedagogiky volného času jsem si vybrala právě téma mapující život této základní školy, která je mi blízká už tím, že jsem zde absolvovala první roky své povinné školní docházky.

Cílem mé práce je zmapovat a popsat vznik a vývoj této základní školy a její proměny a to zejména v souvislosti se zásadními dějinnými událostmi. Vzhledem k poměrně dlouhé historii školy, jsem vymezila období svého zájmu od roku 1929, kdy byla škola založena, až po rok 1989. Chtěla bych umožnit všem zájemcům, současným i budoucím generacím, seznámit se s vývojem výchovného systému na této škole v kontextu historických událostí a celospolečenských změn i náboženských poměrů.

Tato práce bude strukturována do několika tematických okruhů, které mapují konkrétní stanovené období a popisují vždy školní roky a jejich specifika na pozadí historických událostí a politických zvrátů, které zanechaly výraznou stopu v životě školy. Metodu zpracování jsem použila přímou a komparativní, a při zpracování každého období jsem vycházela a čerpala primárně ze školních kronik, které mi laskavě zapůjčil současný ředitel základní školy. Část kroniky, která odráží zejména období založení školy, její slavnostní otevření a první roky fungování, je i velmi zajímavým historickým dokumentem nejen svým obsahem, ale také díky grafické úpravě a souvisejících listin, jako je např. dokument ze slavnostního otevření budovy školy s dobovými fotografiemi. Proto jsem i vybrané části těchto dokumentů použila jako přílohu této práce.

Věřím, že tato práce bude ku prospěchu všem, kteří se zajímají nejen o historii základního školství v obci Vráťo, ale také samotné základní škole a její budoucí generaci žáků a učitelů. Stejně tak může být dobrým důkazem toho, jak je školský systém snadno zneužitelný pro prosazování mocenských zájmů různých elit a jak hodně je na změny ve společnosti (ne)citlivý.

2 Dějiny obce Vráto

Obec Vráto si od svého založení prošla poměrně významnými změnami, zejména co do své samostatnosti. Obec totiž byla v letech 1952 až 1975 přičleněna k městu České Budějovice, od roku 1976 pak k obci Rudolfov a teprve v listopadu 1990 získalo Vráto opět status obce. Jak je psáno v Pamětní knize obce Vráta¹, nejstarší zmínka o obci je z roku 1375. Není ani zcela jasné, jak vznikl samotný název obce. Encyklopedie Českých Budějovic² například uvádí, že název „Vrata“ označoval vstup silnice do rozsáhlého lesa směrem na Třeboň. Vráto bylo založeno na křižovatce dálnkové cesty a zaniklé cesty do Dubičného. Svou polohou a orientací návsi vznikl tvar rovnostranného písmene L.

V roce 1384 tvořilo obec patnáct zemědělských usedlostí, do roku 1843 se obec rozrostla na 21 domů s 224 obyvateli. V roce 1900 bylo ve Vrátě již 62 domů s 688 obyvateli, převážně německé národnosti. Podle Pamětní knihy obce Vráta³, se obec postupně rozrostla na 119 domů a podle sčítání obyvatel z roku 1921 měla celkem 1029 obyvatel (497 mužů a 532 žen), tentokrát již s převahou obyvatel české národnosti.

Výraznou dominantou obce je bezesporu zámek obehnaný vysokou zdí, který v roce 1583 nechal postavit Jan Kozel ze Šternštejna, a který později sloužil jako vojenská kasárna. Období 16. a 17. století je označováno za období rozkvětu obce a to zejména díky otevření stříbrných a antracitových dolů, které přinesly do obce práci místním obyvatelům, jež byla na tehdejší poměry dobře placena. Jak zmiňuje Kronika základní školy z let 1929 až 1970⁴, 16. a 17. století bylo pro obec obdobím bohatství a slávy. Vráto tak mělo velký podíl na celé historii rudolfovských dolů. Na samotném území obce bylo otevřeno mnoho dolů, jako Boží dar, Eliášův důl, či U krále Šalamouna.

Stejně tak jako pro všechny obce a města, měla na obec Vráto a jeho rozvoj zásadní vliv první světová válka. Převaha dělnických profesí v obci a malá zemědělská produkce znamenala více než čtyři roky strádání a bídy. Navíc samosprávu obce

---

¹ *Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 7

² *Internetová prezentace Encyklopedie Českých Budějovic* [online], dostupné také z: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/clanek/vrata>

³ *Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 4

⁴ Srov. tamtéž, s. 3

ovládali Němci a to až do 28. října 1918, kdy byla dosazena správní komise s převahou českého obyvatelstva. Následující rok se konaly první volby do obecního zastupitelstva, v němž pak usedlo 14 Čechů a 4 Němci. Tím tak byla vrácena samospráva do rukou českých obyvatel.

3 Založení školy v obci Vráto

V roce 1928 byl v obci Vráto dostatečný počet dětí, který umožnil založit mateřskou školu. Ta byla zřízena výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 11. července 1928 a to jako součást měšťanské školy v Rudolfově. Mateřská škola měla jedno oddělení a byla kompletně pod správou zmíněné rudolfovské školy. Jak je popsáno v Kronice základní školy⁵, místnost pro mateřskou školu byla pronajata v domě č. 36 a provoz byl zahájen 2. října 1928. Výchovu 27 chlapců a 19 dívek zajišťovala tzv. pěstounka. Je zajímavé, že i ustanovení pěstounky, v dnešním pojetí učitelky či vychovatelky, pro konkrétní mateřskou školu bylo v té době zcela v působnosti zmiňovaného Ministerstva školství a národní osvěty. Z pohledu dnešní doby je poměrně překvapivé, že pěstounka měla na starosti nemalý počet dětí. V případě mateřské školy ve Vrátě, to bylo v době jejího prvního roku fungování úctyhodných 46 dětí. Nicméně ve chvíli, kdy počet dětí vzrostl na 60, ustanovilo ministerstvo druhé oddělení mateřské školy ve Vrátě a škola se přestěhovala do větších prostor.

Děti školního věku docházely až do roku 1929 do obecné školy v Rudolfově, případně do obecných škol v Českých Budějovicích. Zejména pro menší děti docházející do školy v Rudolfově byla cesta přes frekventovanou státní silnici velmi nebezpečná. S ohledem na tento stav a skutečnost, že počet školou povinných dětí se stále zvyšoval, rozhodla se obec požádat Ministerstvo školství a národní osvěty o zřízení obecné školy ve Vrátě. Ministerstvo žádosti vyhovělo, když dne 31. srpna 1929 vydalo výnos č. 106.506/29-I, ve kterém uvedlo: „*Panu přednostovi okresního úřadu v Č. Budějovicích. Podle § 5 zák. ze dne 3. dubna 1919 č. 189 Sb. z. a nař., resp. § 3 zák. ze dne 9. dubna 1920 č. 292 Sb. z. a n., zřizuje ve Vrátě, okres českobudějovický, veřejnou obecnou školu s čsl. jaz. vyuč. Škola tato určená také pro školní dívky z Hlinska, bude otevřena jako dvoutrídni, jakmile se zajištěné místnosti připraví. Systemisují při ní místo definitivního učitele nebo učitelky. Příslušná místní školní rada budiž o tom vyrozuměna. Pedagogický dozor ke škole svěřuji inspektorovi menšinových škol národních v Č. Budějovicích.*“⁶

---

⁵ Pamětní kniha, *Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 5

⁶ Srov. tamtéž, s. 8

Prostory pro školu byly zajištěny ve dvou budovách. Jedna třída základní školy byla umístěna do stejné budovy, kde byly pronajaté prostory sloužící mateřské škole. Pro druhou třídu byla pronajata místnost v sousedním domě. První zápis dětí k povinné školní docházce proběhl v neděli 10. listopadu 1929. Vzhledem k zatím nedokončeným adaptacím vyučovacích prostor se tak stalo ve druhém oddělení mateřské školy a zapsáno bylo 59 chlapců a 24 dívek. Slavnostní otevření školy se pak uskutečnilo 16. listopadu 1929 a současně byl zahájen první školní rok a pravidelné vyučování.⁷

---

⁷ Srov. tamtéž, s. 9

4 Školní rok v letech 1929 – 1939

4.1 Stručná charakteristika doby

Roky spadající do tzv. První republiky můžeme bezesporu označit za období vzestupů a pádů. Období utváření míru, vzrušující budování První republiky, vrcholilo zničující tragédií druhé světové války. Období První republiky znamenalo období konjunktury i hospodářské krize. První republika však byla díky svému prvnímu prezidentovi T. G. Masarykovi výsostně demokratická. Formovala se ústava, která zaručovala všem občanům plná práva jak majetková, tak volební i náboženská. Československo se od samého počátku angažovalo v činnosti Společnosti národů, která zaručovala svým členům právo podílet se na společných mezinárodních jednáních, možnost společně řešit mezinárodní konflikty.⁸

Zásadním mezníkem v demokraticky se rozvíjející Evropě byl rok 1933, kdy Německo, se silícím vlivem Adolfa Hitlera, opustilo Společnost národů a začalo jednat na bilaterální úrovni s jednotlivými státy s nabídkami na uzavírání dvoustranných paktů. Postupným odchodem Itálie a Japonska ze Společnosti národů, začalo docházet k jejímu silnému rozkladu a slábnoucímu vlivu. Proto s výraznou podporou Československa a Francie vstoupil do Společnosti národů nový člen – Rusko.⁹

Další zlom nastal v roce 1936, kdy Německo svou agresí obsadilo do té doby nezávislé Porýní, Francie odmítla vojenskou pomoc členů Společnosti národů a uzavřela dohodu s Anglií, čímž se přiklonila k její politice.¹⁰ Následný vývoj měl naprosto katastrofální důsledky zejména pro Československo, vůči němuž směřovala hlavní německá agrese.¹¹ Následovalo několik vln útoků na územní celistvost Československa, na jejichž konci vypukla druhá světová válka. Zásadním dokumentem byla v tomto směru Mnichovská dohoda signatářů – Adolfa Hitlera, Nevilla

---

⁸ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 264-267

⁹ Srov. tamtéž, s. 294

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 295

¹¹ SMETANA, Vít. *Ani vojna, ani mír: velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové a studené války*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, NLN, 2016. ISBN 978-80-7422-358-7, s. 18

Chamberlaina, Éduarda Daladiera a Benita Mussoliniho, ze dne 30. září 1938. Dohoda bez nás, o nás a proti nám, znamenala odstoupení pohraničí českých zemí Německu a ve svých dodatcích pak i územní ústupky vůči Maďarsku a Polsku.¹²

Období tzv. Druhé republiky (1938-1939) přineslo praktický konec státní suverenity a radikální rozchod liberální demokracie první republiky. Radikálním pravicovým silám už nic nebránilo k zachvácení československého národa. „*Z nitra národa jakoby se začala vylévat tmavá láva temného charakteru, a protože kritizovat velmoci a zvláště Německo bylo zapovězeno, cílily útoky takzvané do vlastních řad.*“¹³

Radostné chvíle a dramatické zvraty období První republiky zasahovaly výrazným způsobem do života obyvatel. Charakter doby a zásadní historické momenty, zejména události let 1938 – 1939 znamenající bankrot První republiky¹⁴, se často až neuvěřitelným způsobem objevují i v běžném životě a chodu školy, tehdy obecní školy ve Vráťě. Jak bude uvedeno dále, kronika školy tyto události často zachycuje pragmatickým přístupem, který vyznívá velmi autenticky a v některých momentech, zejména v pohnutých dobách, odráží tragédii českého národa.

4.2 První školní rok

Prvnímu školnímu roku v obecné škole Vráto je věnována samostatná kapitola a to zejména s ohledem na formování školy, ať už z pohledu čistě materiálního, personálního či pedagogického. Z pohledu způsobu vedení kroniky je zřejmé, že měla stanovenou jednotnou metodiku, neboť všechny školní roky jsou psány, co do struktury, téměř shodně.

Jak již bylo uvedeno, škola byla založena jako dvoutřídní. Organizace výuky byla v prvním školním roce založena tak, že do první třídy byly zařazeny děti prvního až třetího školního roku v celkovém počtu 51. Tato první třída byla rozdělena na dvě

---

¹²POLÁČKOVÁ, Andrea. *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Brno: Extra Publishing, 2015. ISBN 978-80-7525-014-8, s. 127

¹³Srov. tamtéž, s. 129

¹⁴PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1, s. 16

oddělení. První oddělení navštěvovaly děti prvního školního roku (15 žáků) a druhé oddělení pak děti druhého a třetího školního roku (36 žáků). Do druhé třídy pak nastoupilo celkem 32 žáků čtvrtého a pátého školního roku. I tato třída byla rozdělena na dvě oddělení. Nicméně s ohledem na relativně velký počet zapsaných dětí, zřídilo Ministerstvo školství a národní osvěty svým výnosem z listopadu 1929 třetí „zatímní třídu postupovou“. Otevřením třetí třídy v únoru 1930 došlo i k reorganizaci původního uspořádání. Do první třídy byly přeřazeny žáci prvního školního roku, do druhé třídy žáci druhého a třetího školního roku a do třetí třídy pak žáci čtvrtého a pátého školního roku. Za zmínku také stojí, že od listopadu roku 1929 došlo k připojení mateřské školy k obecné škole, která se tak natrvalo stala její součástí.¹⁵

Kronika školy poměrně detailně popisuje život a vzdělání prvního řídicího učitele, kterým byl Josef Hejlek, „...*def. učitel a správce státní obecné školy s vyuč. j. čsl. v Lenoře, okres prachatický...*“¹⁶. Krom toho, že byl Josef Hejlek jmenován řídicím učitelem, vyučoval současně první třídu. Jmenovacím dekretem ze dne 1. listopadu 1929 byl jako výpomocný učitel jmenován do zdejší školy Josef Krejčí, který byl třídním učitelem ve druhé třídě. Vzhledem k dříve neplánovanému vytvoření třetí třídy byl na školu přijat třetí učitel Josef Bartuška.

Kromě organizačních záležitostí se nově vzniklá škola musela vypořádat také s vybavením a školními pomůckami. Není bez zajímavosti, že školní nábytek objednávalo v té době příslušné ministerstvo a to navíc velmi formalizovaným způsobem - svým výnosem. Největší část školního nábytku čítaly lavice, které byly dvousedadlové s pořizovací cenou 258 Kč za kus, katedry za 600 Kč za kus, dále tabule, židle apod. Třídy byly také povinně vybaveny obrazem prezidenta republiky. Učební pomůcky byly pořízeny na základě výnosu inspektorátu státních škol národních v Českých Budějovicích a mimo jiné zahrnovaly desítky obrazů se zvířaty, mluvnické či hláskovací tabule, velké množství pomůcek pro přírodopis jako např. Segnerovo kolo či elektromagnet. Do školní knihovny byly pořízeny knihy pro žáky a knihy pro učitele. Za zmínku stojí i fakt, že škola nakoupila samostatně 279 učebnic pro chudé žáky.¹⁷

Ve škole se od samého začátku vyučovalo náboženství a pro dívky také ženské ruční práce. Náboženství se vyučovalo 2 hodiny týdně. Římskokatolické náboženství

---

¹⁵ *Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 9 - 10

¹⁶ Srov. tamtéž, s. 10

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 11

vyučoval, farář v Rudolfově, Jan Vavruška, náboženství československé, pak učitel literatury, Antonín Kovář. Ženské ruční práce byly vyučovány 4 hodiny týdně a pro tyto účely byly dívky ze všech tříd spojeny. V lednu 1930 Ministerstvo školství a národní osvěty povolilo, aby se na škole vyučoval německý jazyk a to jako předmět nepovinný s dotací 3 hodiny týdně s tím, že předmět mohli navštěvovat žáci počínaje čtvrtým školním rokem.¹⁸

Škola ve svém prvním roce dala základ slavnostem či oslavám, které se později staly významnou tradiční událostí v obci. První takovou událostí na škole byla vánoční nadílka spojená se školní vánoční slavností a konala se 21. prosince 1929 v prostorách školy. O nadílku dětem se postaral místní odbor Národní Jednoty Pošumavské ve Vrátně. Slavnost byla zahájena státní hymnou a proslovem správce školy a pokračovala připravenými představeními dětí jak z obecní, tak mateřské školy. Všechny děti dostaly dárky v podobě sáčku koledy. Myšleno bylo i na nejchudší děti, které dostaly nové boty. Další slavností, která se hluboko zakořenila do historie školy, byla oslava narozenin prezidenta republiky T. G. Masaryka. Shodou okolností se prezident Masaryk dožil v prvním roce fungování školy 80. let. Kronika školy se této události věnuje na více než dvou stranách velmi podrobně. Význam slavnosti byl navíc umocněn výnosem Ministerstva školství a národní osvěty, kterým byl 7. březen 1930 vyhlášen tzv. dnem feriálním. Škola uspořádala i na dnešní poměry nebývalou oslavu a to již v předvečer narozenin prezidenta republiky, když iniciovala lampionový průvod celou obcí, která byla vyzdobena prapory a obrazy s podobiznou prezidenta republiky. Oficiální slavnost začala na druhý den dopoledne velkolepým průvodem dětí, které držely prapory ve státních barvách. Následovala školní slavnost a ve večerních hodinách škola uspořádala pro všechny občany slavnostní akademii s pestrým programem. Škola se v tu chvíli stala kulturním centrem obce. Ostatně osoba T. G. Masaryka byla pro školu natolik významná, neboť jak bude uvedeno dále, prezident na návrh školy souhlasil, aby nesla jeho jméno. Úcta k prezidentovi té doby asi nejlépe vyjadřuje výňatek z popisu večerní slavnosti. „*Jak občanstvo tak i školní mládež odnesly si z večera trvalý dojem, že uctily hlavu státu, věkem neskloněnou, která svou moudrostí sblížuje národy státu, že oslavily presidenta republiky, který usiluje o světový mír, odstraňuje následky války a jest po celém světě ctěn a vážen jako představitel demokratických a humanitárních ideí.*“¹⁹

---

¹⁸ Srov. tamtéž, s. 17 - 18

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 19

Školní rok byl ukončen v sobotu 23. června, kdy byly rozdány školní zprávy. Z celkového počtu 89 žáků postoupilo do dalšího školního roku 79, zbývající žáci propadli.

4.3 Organizace školy a pedagogická činnost

Škola se od jejího založení postupně rozrůstala, alespoň co do počtu žáků. Hned druhý školní rok navštěvovalo školu na 96 žáků. S ohledem na to svolilo Ministerstvo školství a národní osvěty, aby byla zřízena čtvrtá zatímní třída postupná. I přesto, že povolení na otevření čtvrté třídy platilo pouze na jeden školní rok, byla vždy vzhledem k počtu žáků, se souhlasem ministerstva, čtvrtá, stále zatímní třída otevřena. I z tohoto důvodu ministerstvo dne 9. října 1933 svým výnosem přeměnilo třetí zatímní třídu na třídu definitivní. Vznikem čtvrté třídy bylo nutné zajistit příslušné vyučovací prostory. Proto byla počínaje 1. zářím 1930 pronajata třída v domě č. p. 123. Žáci byli také nově rozděleni do jednotlivých tříd a to tak, že první až třetí třídu navštěvovali žáci, kteří do ní věkově patřili, do čtvrté třídy pak nastoupili žáci odpovídající čtvrtému a pátému školnímu roku.²⁰

Zázemí školy bylo s ohledem na rozdělení tříd v různých budovách spíše provizorní. Navíc stávající prostory neodpovídaly školním ani zdravotním předpisům. Místní činitelé obecního zastupitelstva se rozhodli, s vědomím že státní školská správa za rozpočtových obtíží nebude schopna zajistit novou školní budovu, řešit tuto situaci svépomocí. Ministerstvu navrhli, že obec budovu postaví sama na své náklady a následně ji pronajme ministerstvu pro školské účely a to za cenu, která odpovídala jistíně a úrokům z proinvestovaného kapitálu. Aby mohl být takový nápad postoupen ministerstvu k posouzení, zakoupila obec potřebný pozemek za 76.500 Kč a nechala pořídit několikery náčrty budoucí školy spolu s přibližným rozpočtem.²¹ Ministerstvo stanovilo na 1. dubna 1933 místní komisionální šetření, jehož účelem bylo posoudit vhodnost pozemku k výstavbě školní budovy. Komise tvořená z inspektora, zástupců okresního úřadu, úředního lékaře, obce a správy školy shledala pozemek pro stavbu školy jako velmi vhodný. Své doporučení postoupila ministerstvu. Obec současně

---

²⁰ Srov. tamtéž, s. 26 - 27

²¹ Srov. tamtéž, s. 83

zaslala ministerstvu návrhy možných variant budoucí školní budovy. Ministerstvo v principu souhlasilo, nicméně následovalo roční vyjednávání o stavebním programu či o výši nájemného. Konečným výsledkem bylo schválení projektu, který finálně zhotovila stavitelská firma A. J. Kubíček z Českých Budějovic, a vypsání soutěže a konečné zadání stavitelské firmě Jihočeské stavební výrobní družstvo, spol. s r. o. Stavba byla započata 9. června 1934. Dne 24. července téhož roku uspořádal místní odbor Národní Jednoty Pošumavské slavnost položení základního kamene a to jako součást oslav padesátiletého trvání této organizace. Do základního kamene byl před jeho uložením vložen pamětní spis a dále soudobé kovové mince a časopisy.²²

Stavba školní budovy rostla poměrně rychle a koncem prázdnin už v obci stála mohutná budova, zvenčí téměř dokončená. Vnitřní práce byly dokončeny v říjnu 1934 a budova byla kompletně hotova. Celkové náklady na budovu včetně pozemku (krom venkovních úprav, které se realizovaly později) činily 560.030,80 Kč. Do nové budovy pořídil Zemský úřad v Praze osmery kamna a Ministerstvo školství a národní osvěty objednalo u firmy F. Kittrich ve Vrátně kompletní zařízení. Stěhování do nové budovy proběhlo 24. listopadu 1934 a vyučování zde bylo zahájeno o dva dny později. Slavnostního otevření nové školní budovy se zúčastnili, mimo jiné, i zástupci Ministerstva školství a národní osvěty, senátor či zástupci jiných škol. Všichni zúčastnění svou přítomností za slavnostním otevřením nové budovy stvrdili svým podpisem.²³ Jak již bylo naznačeno, osoba prezidenta Masaryka byla pro školu od samého počátku zásadní. Proto bylo v den oslav 85. narozenin rozhodnuto, že škola ponese jeho jméno. Kancelář prezidenta na žádost školy o udělení souhlasu s pojmenováním školy souhlasila a Ministerstvo školství a národní osvěty svým výnosem ze dne 22. května 1935 tuto skutečnost stvrdilo.²⁴

K osobě T. G. Masaryka je v souvislosti se školstvím nutné doplnit, že jako filosof, státník i politik se velmi zajímal o otázky vzdělání a výchovy. Masaryk volal i po demokratizaci školství, když kritizoval chyby tzv. staré školy, která příliš preferuje rozum na úkor citu a vůle, zapomíná na výchovu, nepřihlíží k žákově individualitě apod. Škola se podle něho musí přizpůsobit životu a být ve službách sociálního

---

²² Srov. tamtéž, s. 84 - 85

²³ Kopie pamětní listiny s podpisy všech přítomných je uvedena v příloze č. 1

²⁴ *Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 100

vývoje.²⁵ Masaryk se tak stavěl za prosazování uměleckých metod práce působících i na emoční stránku člověka.²⁶

V nové budově školy usedlo do čtyř tříd na 115 žáků. S přihlédnutím k výsledku zápisů, rozhodlo ministerstvo svým výnosem ze dne 26. srpna 1938 o zřízení páté postupné třídy, která byla otevřena hned 1. září téhož roku. Tím byly prostory školy kapacitně zcela využity.

Učitelství se adekvátně rozrostl a každý učitel měl přidělenou jednu třídu. Nutno zmínit, že na podzim roku 1930 vyhlásilo Ministerstvo školství a národní osvěty konkurz na definitivní obsazení místa řídícího učitele. V konkurzu uspěl a dekretem ministerstva, byl definitivním řídícím učitelem jmenován Josef Hejlek a to s platností od 1. února 1931.

Postupně také docházelo ke změnám v rozsahu časové dotace, případně počtu oddělení pro vyučování náboženství, němčiny i ženským ručním pracím. Pro každý školní rok vydal Inspektorát státních škol národních v Českých Budějovicích výnos, kterým rozsah výuky povoloval. Ve školním roce 1931-1932 byla povolena výuka římskokatolického náboženství ve dvou odděleních dvě hodiny týdně, shodně tomu bylo u náboženství československého. V tomtéž roce byla povolena i výuka náboženství českobratrského a to pouze v jednom oddělení jedenkrát měsíčně.²⁷ Výuka náboženství postupně rostla a tak ve školním roce 1938-1939 byla pro náboženství římskokatolické vyhrazena již tři oddělení po šesti hodinách týdně, pro náboženství československé dvě oddělení po čtyřech hodinách týdně a pro náboženství českobratrské jedno oddělení po jedné hodině týdně. Postupně posílila také výuka německého jazyka, když ve školním roce 1938-1939 byla povolena výuka ve dvou odděleních šest hodin týdně. Naproti tomu výuka ženských ručních prací se nezměnila. Dívky ji mohly navštěvovat v jednom oddělení tři hodiny týdně.²⁸

---

²⁵ ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-797-6, s. 82

²⁶ PÁNKOVÁ, Markéta, Dana KASPEROVÁ a Tomáš KASPER. *Meziválečná školská reforma v Československu*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-8-200-2496-1, s. 68

²⁷ *Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939* [online], s. 44

²⁸ Srov. tamtéž, s. 155

4.4 Veřejný život, oslavy a akce

Krom každoroční vánoční slavnosti, pořádala škola pro své žáky školní výlety. Jako zajímavý příklad školního výletu lze uvést výpravu uspořádanou v červnu 1931 do Vyššího Brodu a Rožmberka. I z dnešního pohledu byl výlet více než náročný, neboť se ho zúčastnily děti ze třetí a čtvrté třídy v celkovém počtu 49 dětí se svými třídními učiteli. Výprava vyjela už v pět hodin ráno z Českých Budějovic přes Římov, Kaplici a elektrickou drahou do Vyššího Brodu. Náročná byla vycházka z Vyššího Brodu na Čertovu stěnu, s následnou prohlídkou zámeckého kláštera.²⁹

Škola také pravidelně pořádala oslavy státního svátku 28. října. Oslavy byly pojaty velmi poučně. Učitelé ve svých třídách vyložili žákům význam tohoto dne ve smyslu svobody a samostatnosti československého národa. V den státního svátku pak škola uspořádala pro občany obce oslavu – slavnostní akademii s bohatým kulturním programem plným zejména vlasteneckých písní a básní.³⁰

Československý Červený kříž vyhlášoval každý rok tzv. slavnosti Míru Červeného kříže. Slavnosti byly vyhlášeny vždy v době Velikonoc a tak učitelský sbor využíval předvelikonočního období k tomu, aby žákům osvětlil podstatu slavností, kterou byla „...*snaha, by lidstvo o Velikonocích přestalo myslet na to, co je rozděljuje a věnovalo se myšlenkám i činům, které je sjednocuje a spojuje v přátelské lásce...*“³¹.

Jak již bylo dříve uvedeno, škola v době svého prvního školního roku oslavovala velmi intenzivně 80. narozeniny prezidenta Masaryka. Oslavy výročí narození T. G. Masaryka se konaly pravidelně každý rok a to vždy přesně 7. března. Školní kronika označuje tento den za památný. Tomu odpovídá i průběh oslav. Škola byla vždy vyzdobena státními vlajkami a odpoledne třídní učitelé vykládali žákům o životě a zásluhách prezidenta a děti přednášely básně a zpívaly národní písně. Večer pak škola uspořádala pro veřejnost školní akademii, která se těšila velké účasti. Škola pořádala slavnost k datu narození T. G. Masaryka dokonce i po jeho rezignaci na prezidentský úřad v prosinci 1935. Ostatně pocity celého národa při abdikaci Masaryka výstižně popisuje školní kronika, když uvádí: „*Když se tato smutná zpráva roznesla po širých*

---

²⁹ Srov. tamtéž, s. 31

³⁰ Srov. tamtéž, s. 30 - 31

³¹ Srov. tamtéž, s. 51

*nivách svobodné vlasti, nastaly všude chvíle tklivější, než lze popsati. Celá republika myslila v tu dobu jen na svého Osvoboditele, prvního presidenta, který po 17 letech se loučí v lánském zámku se svým úřadem. Odchází tak prostě, jak prostě žil po celý svůj život a národ cítí hluboký smutek nad jeho odchodem.*³²

7. března 1936 se po celé republice konaly oslavy Masarykova dne československého zahraničí, kdy byly symbolicky zapáleny slavnostní ohně označované jako Masarykovy vatry. Byla to připomínka utrpení národa a obětavosti krajanů žijících v zahraničí, kteří se významným způsobem zasloužili o svobodu. Byl založen „Jubilejní fond československého zahraničí“, představující sbírku, ze které byly následně podporovány národní, kulturní a hospodářské potřeby krajanů žijících v zahraničí. V obci Vrátó byl uspořádán lampionový průvod, kterého se zúčastnily školní děti. U hořící vatry promluvil řídící učitel Josef Hejlek o významu dne československého zahraničí a státními hymnami byla slavnost ukončena. Sbírkou na Jubilejní fond vynesla v obci 284 Kč.³³

4.5 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí

Celosvětová hospodářská krize, která vypukla zhroucením newyorské burzy v říjnu roku 1929, měla na Československo tíživý dopad a to zejména díky nelehké situaci v zemědělství a závislosti průmyslu na zahraničních trzích. Krize zasáhla těžký průmysl, který zaznamenal prudký a hluboký pokles výroby. Stejně tak byl zasažen lehký průmysl a to nejvíce textilní výroba, která představovala až třetinu československého exportu. Pro zmírnění hospodářské krize a nezaměstnanosti byl dne 23. března 1933 vyhlášen zákon o Půjčce práce.³⁴ Podle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 12. dubna 1933 byli žáci obecní školy poučeni o znění zákona a jeho hospodářském a sociálním významu a důležitosti výsledků upisování této půjčky pro hospodářský vývoj státu. Žáci byli zároveň vyzváni, aby informovali rodiče o obsahu tohoto poučení. Členové učitelského sboru pak upsali splátkovou akci celkem 1.000 Kč. Je tak zřejmé, že škola neplnila jen funkci vzdělávací a výchovnou, ale také

---

³² Srov. tamtéž, s. 113

³³ Srov. tamtéž, s. 117

³⁴ Srov. tamtéž, s. 65

umožňovala přenášet a poskytovat informace žákům a potažmo jejich rodinám o celospolečenských problémech a důležitosti aktivního přístupu při jejich řešení.³⁵

Neutěšené sociální poměry vytvořily prostředí pro radikalizaci nacionalistického hnutí zejména mezi německým obyvatelstvem v Čechách a to hlavně v českém pohraničí s německou menšinou. Nacionální demagogie mezi německým obyvatelstvem, volební úspěch Adolfa Hitlera v roce 1930 a jeho jmenování říšským kancléřem v roce 1933, vyústilo v silící vliv Německé nacionálně socialistické strany (DNSAP), jejímž cílem bylo rozbití Československa.

Předválečné období se samozřejmě hluboce odráží i v životě školy. Kronika školy zaznamenává podstatné momenty velmi barvitě a to hlavně ve školním roce 1937-1938 a 1938-1939. Do rostoucího pocitu postupné ztráty svobody zasahuje dne 14. září 1937 velmi silně smrt T. G. Masaryka. Masaryk byl symbolem svobody a demokracie, proto je tato událost pro celý národ, v jeho nelehkých časech, o to tíživější. Školu nesoucí Masarykovo jméno zasáhla jeho smrt týž den v době dopoledního vyučování, které bylo ihned přerušeno. Děti ze všech tříd se shromáždily v tělocvičně, kde správce školy pronesl pietní projev. Odpoledne byla škola prázdná. Školní smuteční tryzna za prezidenta byla uspořádána v pátek 17. září dopoledne opět ve školní tělocvičně, která byla smutečně vyzdobena. Správce školy promluvil o zásluhách a skonu prezidenta Masaryka a přečetl proslov prezidenta k dětem pronesený v roce 1928, učitel J. Bartuška pak promluvil k dětem, zejména o Masarykově lásce k dětem a ke škole. Než nakonec zazněla státní hymna, poslechli si všichni přítomní rozhlasový projev ministra školství. Následující sobotní den uspořádala škola ještě tryznu pro občany. „*Jako s pohnutím vzpomínáme doby, kdy opustil vlast, aby se vrátil jako její osvoboditel, tak si dnes uvědomujeme, že se k nám bude v duchovních obměnách věčně vraceti. Tomáš G. Masaryk, první československý Nesmrtelný.*“³⁶ V den pohřbu bylo na škole prázdná a budova byla ve dnech 14. až 21. září ozdobena státní vlajkou spuštěnou na půl žerdi a smutečním praporem. „*Želel a truchlil celý národ, když naši plačící Prahou naposled projížděl president Osvoboditel, opouštěje hrad velikých českých králů, jehož slávu nám po staletích obnovil. A všichni v tom nezměrném žalu jsme slibovali, že odkazu, který nám zemřelý zanechal, věrni navždy zůstaneme.*“³⁷

---

³⁵ Srov. tamtéž, s. 65

³⁶ Srov. tamtéž, s. 137

³⁷ Srov. tamtéž, s. 139

K uctění památky 88. narozenin prezidenta Masaryka a k poctě 20. výročí trvání československé samostatnosti, rozhodl místní odbor Národní Jednoty Pošumavské ve Vráťě zakoupit pro školu radiofonní stanici. K předání došlo v březnu 1938 a obecní úřad ve Vráťě přispěl částkou 2.000 Kč a školní sbírka vynesla částku 621,41 Kč. Pro školu to byla významná událost.³⁸

Hrozba války byla patrná i z výnosu Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 10. března 1938, který byl uveřejněn ve školském věstníku a upravoval osnovy branné výchovy pro obecné a měšťanské školy, které začaly platit obratem 1. dubna 1938. Ve středu 15. června téhož roku byl v Českých Budějovicích branný sraz hraničářské mládeže. Účastnilo se ho tři a půl tisíce dětí z různých míst jihočeského pohraničí v doprovodu svých učitelů. Z obecní školy Vráto přijelo na sokolský stadion 60 žáků a všichni učitelé. Kromě slavnostního průvodu městem, vztyčení státní vlajky a společného oběda v kasárnách, proběhlo několik proslovů např. od starosty města České Budějovice a poslance Dr. A. Neumana či od velitele 5. pěší divize, divizního generála B. Neumana. Ten vystihl situaci v pohraničí následovně: *„Mezi těmi, kdož se připravili vás uvítat, jest naše armáda. Přicházíte z různých míst krásných jižních Čech, z těch hezkých strání a lesů, které jsou Vám tak drahé. Tato všechna místa od dávných dob patřila Čechům. A příroda, jako by chtěla tato drahá místa ochránit, obklopila je vysokými horami a hustými lesy, které pomáhaly již dávno chránit naši zem před vpády. A také i dnes nám hrozí nebezpečí. Ale proto máme armádu, aby odvrátila toto nebezpečí, aby ochránila Vás, Vaše rodiče, aby hájila naši zem, náš stát.“*³⁹.

V tomtéž školním roce poskytli učitelé příspěvek na Fond obrany státu a to na základě doporučení předsednictva Pracovního souručenství veřejnozaměstnaneckých organizací. Doporučená částka odpovídala výši 1% měsíčního služebního platu a to od srpna do prosince roku 1938.⁴⁰

Poslední významnou akcí školního roku 1937-1938 bylo odhalení pomníku prezidenta T. G. Masaryka a to 14. srpna 1938 před budovou školy.⁴¹

Školní rok 1938-1939 byl zahájen za nejistých politických poměrů. Po květnových událostech probíhala jednání československé vlády se zástupci německé

---

³⁸ Srov. tamtéž, s. 144

³⁹ Srov. tamtéž, s. 149

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 151

⁴¹ Srov. tamtéž, s. 151 - 152

menšiny, kteří předložili osm bodů – národnostních požadavků. Zápis ve školní kronice připomíná i návštěvu anglického lorda Runcimana, který přijel do Prahy, aby „...vyšetřil vzájemné vztahy obou národností a možnost budoucího jejich klidného soužití.“⁴². V prvním měsíci školního roku byl symbolem vrcholu neklidu v pohraničí, který byl doprovázen vážnými incidenty. Byla vyhlášena vojenská mobilizace. Mnichovská dohoda, která měla zabezpečit ohrožený evropský mír, způsobila přesun Čechů z pohraničí do vnitrozemí. „V důsledku toho čeští obyvatelé těchto krajů na našem jihu – od Jindř. Hradce, přes Velešín, Klet, Husinec, kol Lužice až k Domažlicům – hlavně státní zaměstnanci, opustili dosavadní své bydliště a přistěhovali se do nitra Čsl. republiky.“⁴³ Těmto přistěhovaleckým uprchlíkům byla poskytována pomoc, když „...také zdejší občanstvo i žactvo pod dojmem veškerého a upřímného smutku dle svých sil snažilo se uprchlíkům nezaviněný osud všestranně zmírniti opatřováním zaměstnání, stravování, různými dary, sbírkami šactva, nábytku, peněz apod.“⁴⁴

V souvislosti s odsunem Čechů z pohraničních oblastí do vnitrozemí bylo do školy ve Vrátně zapsáno 30 žáků z oblasti Českých Velenic, Krumlovska, Kaplicka či Prachaticka. Tyto změny měly současně velký vliv na vnitřní uspořádání sociálních, hospodářských a politických poměrů. „Bylo potřeba co nejrychleji zařadit státní i soukromé úředníky, zaměstnance, učitele atd. do služeb v nových hranicích zmenšeného státu, opatřiti práci a obživu přestěhovanému dělnictvu a udržeti nerušený a klidný chod správního i hospodářského aparátu a klásti nové základy k výstavbě nového státu.“⁴⁵

Podzim 1938 se vyvíjel velmi dramaticky, když v říjnu abdikoval prezident Edvard Beneš a v listopadu byl třetím prezidentem zvolen tehdejší prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha. Zdálo se, že se politické poměry zklidnily, kronika mluví o zjednodušení těchto poměrů, kdy prakticky zůstaly pouze dvě politické strany, a to strana Národní jednoty a Národní strana práce.

Jaro 1939 přineslo zásadní zvraty, které vyústily v Protektorát Čechy a Morava. Nejprve se Slovensko prohlásilo samostatným nezávislým státem s vlastní vládou, která se později dala pod ochranu Německa. 15. března v ranních hodinách byly Čechy obsazeny německým vojskem a den poté prohlásil říšský kancléř Adolf Hitler Čechy a

---

⁴² Srov. tamtéž, s. 160

⁴³ Srov. tamtéž, s. 160

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 161

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 161

Moravu za země včleněné do svazku říše německé. Obě stávající politické strany byly sloučeny v jedinou českou totalitní stranu Národní souročenství, v jejímž čele stál prezident Hácha. Za této situace nebyly ve škole pořádány žádné oslavy, činnost se omezila pouze na vzpomínky.⁴⁶

---

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 162 - 163

5 Školní rok v letech 1939 – 1945

5.1 Stručná charakteristika doby

Období mezi podepsáním mnichovské dohody a vznikem protektorátu nese označení Druhá republika. Bylo to sice velmi krátké, zato zásadní a neradostné období pro demokracii Československa s předzvěstí následné totality.

19. listopadu 1938 byl poslaneckou sněmovnou schválen zákon o autonomii Slovenskej krajiny a současně i Podkarpatské Rusi. Československo tak přestalo být unitárním státem. Tento moment výrazným způsobem zasáhl do mnoho let budovaných demokratických hodnot První republiky. Prakticky v řádu několika dnů začal ve společnosti proces obracející se proti parlamentní demokracii, kterou ztělesňoval Beneš či Masaryk. Byly odstraněny portréty Edvarda Beneše, pozbyly platnosti poštovní známky s jeho portrétem, stejně tak došlo k přejmenování ulic či škol.⁴⁷ Jedinou výraznou osobností nesoucí poslední záchvěvy demokracie byl Karel Čapek. Ten byl spolu s T. G. Masarykem považován za stoupence filosofie činného života – pragmatismu.⁴⁸ Dlouho však jeho neutuchající snaha neopustit demokratické hodnoty, snaha vyburcovat okolí k zachování hodnot První republiky, nevydržela. Dalo by se říci, že se Čapek stal obětním symbolem na dlouhá léta pohřbené demokracie. O Vánocích 25. 12. 1938 umírá.

Adolf Hitler si potupným způsobem vychutnává své vítězství v podobě okupace a následné vyhlášení protektorátu, kdy 15. března 1939 přijíždí na Pražský hrad s četným doprovodem vysokých funkcionářů Třetí říše, aby následně přivítal prezidenta Háchu, kterého před tím nechal úmyslně zdržet na cestě z předchozího jednání v Berlíně. Den na to už jen následoval oficiální Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁴⁹

---

⁴⁷ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 296 - 297

⁴⁸ POLÁČKOVÁ, Andrea. *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Brno: Extra Publishing, 2015. ISBN 978-80-7525-014-8, s. 106

⁴⁹ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 298

Život v protektorátu, který trval až do konce druhé světové války, se dá označit jako život na přiděl. Ve snaze masivní regulace státu zavedli nacisté tzv. lístkový systém, což znamenalo postupné zavedení potravinových lístků či lístků na textil a obuv. Není nic překvapivého, že Němci dostávali více potravin a v lepší kvalitě než Češi. Německé banky si přisvojily devizové rezervy tehdejší Československé republiky a do průmyslových podniků byli obratem dosazení tzv. němečtí národní správci.⁵⁰

Po vypuknutí druhé světové války se Německo začalo potýkat s nedostatkem pracovních sil, jakožto důsledku odvodu německých mužů do armády. Individuální náborů již nestačily, a tak krom prakticky otrocké práce vězňů byly zavedeny nucené práce. Masové nasazování obyvatel se zpočátku týkalo hlavně zbrojních továren, postupně se rozšířilo i mimo válečný průmysl.⁵¹

I přes mnohá restriktivní opatření, se obyvatelé protektorátu snažili žít tzv. normálním životem. Pořádali se např. hudební a taneční akce a alespoň chvilkové odtržení od reality zajišťoval film. Ten samozřejmě německá propaganda využívala pro svou „věc“, zejména úvodním německým týdeníkem, který byl povinně promítán před každou produkcí. České obyvatelstvo se však muselo smířit s životním rytmem plným neustálého strachu z gestapa, z udavačství či z hrozby náletů. Každodenní připomínku německé nadvlády podtrhovalo výsadní postavení německého jazyka na úřadech, školách a vlastně i v běžném životě.⁵²

V období protektorátu nesmíme opomenout tolik důležitý československý odboj, který se začal utvářet prakticky okamžitě v březnu 1939. Utvářely se tajné organizace, z nichž zvláštního úlohu měla skupina, která si říkala Svatí tři králové, a jejímiž členy byli plukovník Josef Balabán, plukovník Josef Mašín a štábní kapitán Václav Morávek. Skupina těchto mužů sbírala zpravodajské informace, a prováděla sabotáže. S nástupem Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora se podařilo domácí odboj eliminovat.⁵³ Nezastupitelnou roli měl zahraniční odboj, resp. zahraniční exilová vláda⁵⁴, kterou tvořil i úřad prezidenta, kterým byl potvrzen Edvard Beneš, a také Státní rada Československá. Prezident Beneš zůstal vrchním velitelem československých

---

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 300

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 301

⁵² Srov. tamtéž, s. 301

⁵³ Srov. tamtéž., s. 304 - 305

⁵⁴ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1, s. 16

ozbrojených sil v zahraničí a z titulu svého úřadu vydával ve stavu ústavní nouze dekrety. Ostatně Edvard Beneš hrál klíčovou roli v procesu znovuoobnovení Československa na mezinárodní scéně ve válečných letech.⁵⁵

Vrcholem protinacistického odboje byl jednoznačně atentát na již zmíněného Heydricha 27. května 1942. Sled dramatických událostí vtěsnaných do několika vteřin v Praze Kobylisích skončil smrtí Heydricha a vyústil v novou vlnu německého násilí vůči českému obyvatelstvu. Bylo popraveno několik set českých vlastenců, byly vyhlazeny obce Lidice a Ležáky.⁵⁶

Češi netrpělivě očekávali konec války a doufali v naplnění historické spravedlnosti – Němci budou stát před „Božím soudem“.⁵⁷ Jaro 1945 bylo a je symbolem osvobození, i když osvobození českého národa začalo v létě 1944 postupem Rusů z východu, vrcholem bylo povstání v Praze. Praha se tak stala 9. května 1945 posledním osvobozeným hlavním městem Evropy. Válka skončila.

5.2 Organizace školy a pedagogická činnost

Začátek školního roku 1940 – 1941 byl ve znamení zásadních organizačních změn. V říjnu 1940 byla totiž budova školy zabrána k vojenským účelům. Škola tak prakticky ze dne na den ztratila prostory k výuce a bylo jasné, že získat velmi rychle vyhovující prostory bude obtížné, ne-li nemožné. Proto byla škola nouzově umístěna jen v jedné místnosti prvního oddělení mateřské školy a bylo zavedeno střídavé vyučování. Výuka první a druhé třídy probíhala společně v pondělí, ve středu a v pátek dopoledne, třetí třída měla vyučování v ty samé dny odpoledne. Naproti tomu výuka čtvrté třídy byla stanovena na úterý, čtvrtek a sobotu dopoledne, pátá třída pak ve stejné dny odpoledne. Mateřská škola fungovala pouze za příznivého počasí venku na dvorku.

---

⁵⁵ SMETANA, Vít. *Ani vojna, ani mír: velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové a studené války*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, NLN, 2016. ISBN 978-80-7422-358-7, s. 313

⁵⁶ RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 307

⁵⁷ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1, s. 79

Tento stav naštěstí trval pouze několik měsíců, kdy 14. června 1941 byla budova vrácena zpět pro potřeby školy.

Nařízením vlády ze dne 14. srpna 1941 č. 300 Sb., o nové úpravě obecných a měšťanských škol vešla ve všeobecnou platnost nová organizace škol. Z tohoto nařízení uvádí kronika školy následující: „*Obecné školy s českým vyučovacím jazykem se upraví tak, aby umožnily splnění povinné docházky školní zpravidla v celém jejím rozsahu. Od počátku školního roku 1941 – 1942 rozšíří se tudíž obecné školy tak, aby zahrnovaly všech osm postupových ročníků, tj. 1. – 8. školní rok.*“⁵⁸. Zároveň bylo stanoveno, že „*...do školy měšťanské může býti přijato nejvýše 35% žáků a žákyň, kteří absolvovali 4. postupný ročník základní školy obecné a to podle vydaných předpisů a prospěchu. Žáci, kteří nebudou přijati do měšťanské školy, musí vyhověti své školní povinnosti na obecné škole. Počet žactva pro třídu stanoven na školách jednotřídních na 50, na více třídních na 60 dětí...*“⁵⁹. Současně se všechny měšťanské školy přejmenovaly na školy hlavní. Kronika sice o tom přímo nehovoří, nicméně nelze si nevšimnout, že i škola byla nucena změnit název. Zcela bylo odstraněno jméno T. G. Masaryka a škola je označována jako Obecná škola ve Vráťě a razítko školy vyznačené v kronice poprvé ve školním roce 1940 – 1941 nese i německý název.⁶⁰

Na uvedené nařízení vlády reagovalo Ministerstvo školství a národní osvěty výnosem ze dne 14. listopadu 1941 a stanovilo školu ve Vráťě jako dvoutřídní. Část dětí tedy musela odejít na školu hlavní a organizace výuky byla změněna tak, že prakticky zůstaly dvě třídy a každá měla vždy dvě oddělení. První třídu navštěvovali žáci prvního až třetího školního roku, druhou třídu pak žáci čtvrtého a pátého školního roku. Postupně se každý rok obě třídy rozrůstaly o nové ročníky. Od školního roku 1943 - 1944 došlo ke zřízení pobočky při první třídě a to z důvodu velkého počtu dětí. Nakonec pro školní rok 1944 – 1945 byli do první třídy zařazeni žáci prvního školního roku, do druhé třídy žáci druhého a třetího školního roku a do třetí třídy žáci čtvrtého až osmého školního roku. V té době navštěvovalo školu celkem 86 dětí.⁶¹

Vládním nařízením z 13. listopadu 1940 byl zaveden ve všech obecných školách další povinný předmět a to německý jazyk. Němčina se tak stala povinným školním

---

⁵⁸ *Kronika obecné školy ve Vráťě, Nové Vráto, kronika školní, 1940 – 1945* [online], šk. rok 1941 - 1942

⁵⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

⁶⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

⁶¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

předmětem pro žáky třetího až pátého školního roku s časovou dotací tři vyučovací hodiny týdně a pro žáky šestého až osmého školního roku po čtyřech hodinách týdně. Počínaje školním rokem 1943 – 1944 bylo navíc zavedeno povinné vyučování čtení v německém jazyce a to již od druhého školního roku. Dokonce i učitelé museli vykonat zkoušku z německého jazyka. „*V měsíci září vykonali učitelé zdejší školy písemné a ústní zkoušky z jazyka německého s tímto výsledkem: Řídící učitel Josef Hejlek s vyznamenáním, Marie Božovská při zkoušce neobstála, učitelky mateřské školy Ludmila Strašpytlová a Marie Filípková zkoušku vykonaly. Pomocný zřízenec Alfons Vybíral při zkoušce neobstál.*“⁶² V souvislosti se zavedením povinné výuky německého jazyka bylo ve škole zřízeno zatímní učitelské místo pro jazyk německý. Stalo se tak od září 1944, kdy do Obecní školy Vráto byla na toto místo ustanovena Marie Stašková. Ve Vráte učila dvanáct hodin týdně a současně vyučovala osm hodin týdně v Libniči. Zesílení vyučování německého jazyka bylo zřejmé také ze zavedení pracovních kroužků na školách obecných i hlavních. Pracovní porady se konaly vždy jedenkrát za měsíc a jejich cílem byla zejména výměna názorů v metodických otázkách výuky německého jazyka. Kroužek byl založen i na Obecné škole ve Vráte. Kromě toho byli každý měsíc svoláni učitelé německého jazyka k tzv. pracovnímu dni a to za účelem jednotného uspořádání vyučování v němčině v příslušném obvodu.⁶³

Naopak výnosem Ministerstva školství a národní osvěty ze dne 28. února 1942 bylo zcela zastaveno vyučování dějepisu a to až do konce školního roku. Jak to bylo s výukou dějepisu v dalších školních letech, není jasné, nicméně kronika školy se zmiňuje o přeškolovacím kurzu dějepisu, který se uskutečnil v srpnu 1942 v Českých Budějovicích.⁶⁴ Kronika také stručně uvádí, že v roce 1944 došlo k zavedení nového názvosloví v matematice, když příkladmo zmiňuje, že namísto pojmu desetinná tečka, se napříště použije pojmu desetinná čárka.⁶⁵

Od počátku školního roku 1943 – 1944 vešly v platnost nové předpisy měnící klasifikaci žáků. Klasifikace chování zůstala třístupňová, „... *pro klasifikaci prospěchu zavádí se 6 známek a to: velmi dobrý (1), dobrý (2), uspokojivý (3), dostatečný (4) sotva*

---

⁶² Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁶³ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

⁶⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1942 - 1943

⁶⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

dostatečný (5), nedostatečný (6). Úprava písemností se neznámkuje. Také píle se neklasifikuje.“⁶⁶.

Pozdrav zdvižením pravice. Jeden ze symbolů nacistické propagandy se povinně dostal i do škol, když Ministerstvo školství a národní osvěty dne 2. března 1942 sdělilo, že „...v oboru působnosti tohoto ministerstva se zavádí pozdrav zdviženou pravicí, kterého budiž užíváno při každém úředním a služebním styku.“⁶⁷. Veškeré úsilí o rozvoj školství tak přerušila fašistická okupace. Nacisté deformovali školský systém k potřebám germanizace a politice převýchovy české mládeže.⁶⁸

5.3 Veřejný život, oslavy a akce

Veškeré oslavy a akce, které škola od svého vzniku pořádala na počest T. G. Masaryka nebo Edvarda Beneše, rokem 1939 skončily. V kronice školy tak nenajdeme ani zmínku o tom, že by se alespoň na některé památné dny v tichosti vzpomínalo. Naproti tomu se pravidelně až do roku 1944 oslavovalo výročí zřízení protektorátu. Poprvé tomu bylo v den druhého výročí zřízení protektorátu, v sobotu 15. března 1941, kdy škola pořádala slavnost, na které učinil projev řídící učitel. Škola byla ozdobena už jen říšskou a protektorátní vlajkou. Oslava třetího výročí zřízení Protektorátu Čechy a Morava byla již nařízena příslušným výnosem Ministerstva školství a národní osvěty. Proslov měl opět správce školy Josef Hejlek, v němž „...zvláště vyzdvihl tyto body: Význam zřízení Protektorátu Čechy a Morava v rámci Velkoněmecké říše pro národ Český, zejména v ohledu hospodářském, dále umožnění klidné práce a jistého výdělků v tomto prostoru v době války, nutnost spolupráce Českého národa na výstavbě nové Evropy...“⁶⁹.

Od roku 1941 se také pravidelně pořádaly oslavy narozenin Adolfa Hitlera. Dokonce den výročí narození Adolfa Hitlera, tedy 20. duben 1942 byl oslavován na

---

⁶⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1940 - 1941

⁶⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1910 - 1941

⁶⁸ VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0458-4, s. 127.

⁶⁹ *Kronika obecné školy ve Vrátně, Nové Vráto, kronika školní, 1940 – 1945* [online], šk. rok 1940 - 1941

základě příkazu resp. výnosu Ministerstva školství a národní osvěty. Stejně jako v případě výročí vzniku protektorátu, oslavoval den narození Adolfa Hitlera řídící učitel Josef Hejlek svým proslovem, kde „...*zdůraznil a vysvětlil význam osobnosti A. Hitlera jako Tvůrce Velkoněmecké Říše a jako obnovitele Evropy. Vysvětlil význam sociálního státu oslavencem založeného a dále, že pro český národ byla tím opatřena práce a odstraněna nezaměstnanost...*“⁷⁰. Následoval projev ministra školství a národní osvěty Emanuela Moravce, vysílaný rozhlasem.

Škola také pravidelně pořádala sbírky na Německý červený kříž, nebo se účastnila sběru odpadových hmot. Pro různé účely v době války se sbíraly nejen železo a papír, ale také kosti, kaštiny nebo pecky z ovoce. Dokonce se v květnu 1944 konala v Českých Budějovicích výstava sběru odpadků a starých hmot. Co všechno bylo na výstavě k vidění, kronika už neuvádí.⁷¹

Sběr léčivých bylin byl pravidelně prováděn podle příslušného výnosu Ministerstva školství a národní osvěty a to zejména „...*léčivých bylin, které mají význam nejen v dobách míru, ale zvláště v době války...*“⁷². Ministerstvo také vyzvalo školy ke zřízení zeleninových polí. Takové pole bylo také zřízeno ve Vráťě, kde „...*žactvo se svým učitelstvem zúčastnilo se těchto prací, zaseto zeleninu zvláště mrkev a kedlubny, kterážto zelenina byla pak rozdána rodinám chudých dětí...*“⁷³.

Krom uvedených, více méně pravidelně se opakujících akcí a oslav, věnovala škola vzpomínku např. k prvnímu výročí smrti zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. „*Při této příležitosti byl opětně odsouzen hnusný atentát na jmenovaného a vyzdviženy zásluhy, kterých si zesnulý získal v českém národě.*“⁷⁴ Z těchto záznamů je cítit strach a sevření českého národa německými okupanty v době po atentátu na Heydricha, v době, kdy bylo vyhlášeno stanné právo. Opatrnost pisatele kroniky je zřejmá i ze způsobu vedení kroniky, kde zcela chybí jakýkoliv náznak kritiky nastoleného režimu.

---

⁷⁰ *Kronika obecné školy ve Vráťě, Nové Vráto, kronika školní, 1940 – 1945* [online], šk. rok 1943 - 1944

⁷¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁷² Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁷³ Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁷⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

5.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí

Nadvláda německé říše nad českým národem, tak jak se podepsala na školském systému, je zřejmá z předchozích kapitol. Je pochopitelné, že kronika školy, jakožto oficiální dokumentace školního roku a podstatných událostí, nemohla zaznamenat to, co si lidé skutečně mysleli, co cítili, a jak zásadně je druhá světová válka zasáhla. Proto je potřeba některé, v kronice popsané události vnímat v kontextu doby, poplatné nastolenému režimu. Uvádím to s vědomím toho, že z některých vybraných citovaných pasáží doslova číší tragédie doby, nutnost počínat si navenek tak, abych přežil.

Ve vztahu k celku, velmi obsáhlá část kroniky, popisuje a prakticky vyjadřuje tehdejší oficiální postoj k atentátu na Reinharda Heydricha, když ho primárně označuje za hanebný čin. *„Dopoledne dne 24. května 1942 vracel se pan Zastupující říšský protektor do Prahy. Sotva vyjelo auto do pražských ulic, dostalo se k nepřehledné křižovatce, takže šofér musel zpomalit jízdu. A právě v těchto místech čekali na svou oběť najatí angličtí vrahové, aby připravili pana protektora o život. Hozenou bombou způsobili mu těžká zranění, kterým dne 4. června 1942 v pražské nemocnici podlehl. Vrahům se podařilo zmizet. Příhoda hanebného činu byla dílem okamžiku, následky její však postihl celý český národ. U všech lidí, kteří se jakýmkoliv způsobem podíleli na poctivé a mužně věrné spolupráci mezi Velkoněmeckou Říší a českým národem, hluboký, opravdový smutek a zároveň rozhořčení proti pachatelům zbabělého činu.“⁷⁵* Heydrich je vyobrazen jako velký vzor socialisty, vojáka a poctivého muže, který řešil důležité úkoly přímo a otevřeně. Muž neobyčejného nadání a silné vůle. Kronika dokonce popisuje jeho „působivou“ kariéru jako důstojnického čekatele, který se svým citem pro spravedlnost získává později post šéfa bezpečnostní služby. *„Všechny své vynikající vlastnosti uplatnil v úřadě Zastupujícího říšského protektora v Čechách a na Moravě. Zvláště pracující lid, dělníci, soukromí a veřejní zaměstnanci, dovedou plně oceniti jeho jasný postoj k sociálním otázkám tohoto prostoru a celý národ byl hrdý na svého protektora, který nezapomínal počítati ke svým nejbližším spolupracovníkům též autonomní protektorátní vládu.“⁷⁶* V duchu Heydrichovy propagandy, jeho snahy rozdělit český národ tím, že podněcoval dělníky a rolníky k nenávisti proti inteligenci, se neslo oficiální odsouzení smrti „spasitele“ českého národa, stejně jako jeho

⁷⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

⁷⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

požadavky na převýchovu českého národa ve smyslu říšských myšlenek, myšlenek nacistické ideologie. „*Prožíváme tragiku přítomnosti, která zničila mladý a nadějný život vojáka, ale současně vidíme velkou budoucnost, nad níž vlají vítězné prapory Velkoněmecké říše. Voják je mrtev, jeho práce pro vítězství však žije!*“⁷⁷ Poslední věta jako by byla předzvěstí následných tragických událostí, které nastaly jako reakce německé říše na dokonání atentátu. To, co v kronice není a vlastně ani nemohlo být bytí náznačkou zmíněno. Totiž zběsilý teror ve stavu stanného práva, masové popravy, vypálení Lidic a Ležáků, intenzivní pronásledování židovského obyvatelstva, koncentrační tábory. Práce Reinharda Heydricha skutečně žila dál!

Pod tíhou těchto událostí se stále živým odbojem, vydala dne 14. dubna 1944 vláda Protektorátu Čechy a Morava spolu se státním prezidentem výzvu k českému lidu, aby nepodporoval „...*žádného rušitele míru a klidu domoviny nebo agenta vyslaného do naší země nepřitelem. Státní prezident a vláda připomínali opět, kdy jde o osud národa. Každý nechť si je vědom svých povinností k rodině, k národu a Říši, která ho ochraňuje a tím dopomůže k lepší a šťastnější budoucnosti...*“⁷⁸. Výzva to byla naléhavá, alespoň soudě podle toho, že ji kronika označuje za „poslední výstrahu“. Pro druhý dohlédací obvod, kam spadala i Obecná škola ve Vrátně, se takové setkání uskutečnilo 10. května 1944 v Suchém Vrbném. „*Okresní školní inspektor J. Kuba zahájil sraz a přečetl opět výzvu státního prezidenta a protektorátní vlády. Na to připomněl povinnosti a odpovědnost všech přítomných.*“⁷⁹

Události počínaje březnem 1945 zasáhly do života školy velmi dramatickým způsobem. Válečná fronta se rychle přibližovala a budova školy byla krom jedné místnosti zabrána německými okupanty, kteří ji během krátké chvíle přeměnili ve vojenské skladiště. Vyučovalo se tak provizorně v jedné místnosti, kde se postupně jednotlivé třídy střídaly. „*Leč i v takto stísněných poměrech nemohlo býti o pravidelném vyučování ani řeči. Fronta východní i západní se rychle přibližovala a neustálé nálety spojeneckých vzdušných flotil nedovolovaly řádné a souvislé zaměstnání.*“⁸⁰ Někteří rodiče proto posílali své děti do vzdálenějších škol, aby je ochránili před blížícím se bombardováním. Vzápětí byla škola nucena vyučování zcela přerušit. Stalo se tak 23. března 1945, kdy „...*byly svrženy bomby na topírnu v Č. Budějovicích, při kterémžto*

---

⁷⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1941 - 1942

⁷⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁷⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1943 - 1944

⁸⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

náletu bylo mnoho mrtvých a raněných. I z naší obce byli při tomto náletu zabiti dva otcové zdejších školních dětí...“⁸¹. Následovaly intenzivní nálety zejména na přilehlé části Českých Budějovic. Jenom na obec Vráto dopadlo na 48 tříštivých pum. Snad jen zázrakem nepřišel nikdo o život. Školní budova nebyla zasažena, nicméně od toho dne odcházely každé ráno celé rodiny s dětmi do okolních lesů, aby byly chráněny před dalšími útoky. To trvalo celé dva měsíce, kdy na konci dubna stály válečné fronty již ve vzdálenosti 100 kilometrů od obce. „Konečně přišel den 5. květen, kdy zpuštěné Německo kapitulovalo. Leč tím nenastal všude klid zbraní a prchající hordy německých poražených armád stavěly se na mnoha místech ještě na odpor, při svém ústupu vraždily české obyvatelstvo, pálily a vykrádaly české vesnice a města. Byly to smutné dny pro mnohé české kraje, které nacistickým běsněním hrozně trpěly.“⁸² 5. května 1945 současně vypuklo v Praze povstání, které začalo bojem o rozhlasovou budovu. Už krátce po poledni téhož dne byla odvysílána první výzva na pomoc povstalcům. „Konečně přišel den 9. květen 1945, den nezapomenutelný, den 9. května, kdy byla zlomena bojová síla Němců a dobytá svoboda. Do naší obce přibyly téhož dne ve 3 hodiny odpoledne od Třeboně první vítězové jednotky slavné rudé armády. Byli jsme svobodni! Opět po dlouhých sedmi letech!⁸³ Byla slavnostně prohlášena Československá republika, byly povoleny čtyři politické strany (lidová, komunistická, sociálně demokratická a národně socialistická), správu obcí převzaly místní národní výbory. „Bude zapotřebí všude a zvláště ve školství mnoho dohánět a napravovat, stavět a budovat. Je třeba všech věrných, aby byl naplněn odkaz presidenta Osvoboditele T. G. Masaryka, jemuž jsme se svým prezidentu Dr. E. Benešovi, který se dne 16. května 1945 slavnostně vrátil do jásající svobodné vlasti jako vítěz a hlava státu, zůstali po celou dobu krvavé války a nevýslovného utrpení věrni“⁸⁴ Škola začala prakticky obratem vyklízet místnosti a připravovat je tak velmi rychle na pravidelné vyučování, které bylo obnoveno 15. května 1945. Učitelé získali volnost ve výuce, aby co nejrychleji naplnili mezery ve vědomostech žáků, způsobených válkou zejména za poslední měsíce. „Zasloužený trest a odplata postihy německé obyvatelstvo. Dekretem presidenta republiky byl veškeren majetek jejich zkonfiskován, budou odsunuti do Německa a na

---

⁸¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

⁸² Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

⁸³ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

⁸⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

*jejich statky dosazení čeští zemědělci. Tím byla posílena také škola, ježto noví zemědělci sem přestěhovavší přivedli sebou své děti. Celá obec jest nyní ryze česká.*⁸⁵

Jako by nic skončil školní rok 1934 – 1945, byl ukončen 10. července 1945, kdy byly rozdány školní zprávy. Dětem začaly prázdniny, po dlouhých letech opět ve svobodné zemi.

---

⁸⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1944 - 1945

6 Školní rok v letech 1945 – 1948

6.1 Stručná charakteristika doby

Osvobozením československého území vznikly podmínky k obnově Československa – samostatného svrchovaného státu, které byly současně doprovázeny nenávisť vůči všemu německému.⁸⁶ Kromě značných lidských ztrát, se v důsledku okupace Československo potýkalo s tíživými ztrátami hospodářskými či kulturními. Tzv. období Třetí republiky mapuje velmi krátký časový úsek, který se však vyznačuje zásadními zvraty a přelomy, které ovlivní následující desetiletí. Toto období rozhodlo o směřování politiky, kultury i hospodářství.⁸⁷

Pro účely převzetí moci nad československým územím a zavedení „standardních“ poměrů, byly vydávány dekrety. Jsou to dokumenty, které se dnes nepřesně označují jako Benešovy dekrety.⁸⁸ Dekrety vydávala už exilová vláda v Londýně ve smyslu zajištění jakési právní kontinuity československého státu. Byl to tedy jakýsi způsob tvorby a vydávání předpisů, pro něž většinou v parlamentní demokracii platí standardní schvalovací proces. Mezi nejznámější a současně nejdiskutovanější dekrety patří bezesporu dekrety spojené s odsunem německého obyvatelstva a konfiskace jeho majetku.⁸⁹ Pro právní jistotu, tedy platnost dekretů byla důležitá následná ratifikace, tedy dodatečné schválení Prozatímním Národním shromážděním.

Jednou z prakticky bezprostředních a spontánních reakcí utlačované československé společnosti byl poválečný odsun Němců, který měl odčinit bezpráví a zjistit mír.⁹⁰ Ten tak zpočátku probíhal nekontrolovaně a mnohdy i brutálně. Poměrně divoký odsun Němců byl nahrazen oficiálním organizovaným odsunem, který začal v listopadu 1946. Největším problémem bylo rozlišit fašistické a antifašistické německé obyvatelstvo a to i přesto, že druhá skupina nepodléhala odsunu. Dodnes nelze

---

⁸⁶ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISNB 978-80-7422-082-1, s. 91

⁸⁷ RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 310 - 311

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 314

⁸⁹ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISNB 978-80-7422-082-1, s. 92

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 95

jednoznačně rozhodnout, zda násilí páchané při odsunu Němců, vyvolané několikaletým masivním útlakem ze strany nacistů, lze ospravedlnit.

Politický systém Třetí republiky byl založen na principu národní jednoty.⁹¹ Národní fronta Čechů a Slováků, která byla ustanovena v Košickém vládním programu, utvořila základu pro jednání všech povolených politických stran ve smyslu vzájemné spolupráce. Celkem osm povolených politických subjektů působilo vždy pouze buď v českých zemích, nebo na Slovensku. V českých zemích to byla Komunistická strana Československa, Československá strana národě socialistická, Československá strana sociálně demokratická a Československá strana lidová. Představa vzájemné spolupráce všech stran se později ukázala jako velmi naivní, schopnost dohodnout se byla postupem času minimální. Rivalita a postupné sílení komunistické strany znamenalo praktickou nekontrolovatelnost uskupení Národní fronty. Politický systém této doby tak nelze označit jako zcela demokratický.⁹²

Negativní projev idey jednoty v podobě omezování individuální svobody ve prospěch kolektivu a sociální spravedlnosti spolu po letech nacistického utlačování nepřijaté pravicové orientace, znamenal výrazný příklon k levicovému smýšlení. Ten byl výživně podporován Sovětským svazem, jehož armáda osvobodila většinu okupovaného československého území.⁹³ Prakticky celospolečensky byl současně odmítán hospodářský liberalismus, v té době chápán jako zdroj zla. Takový to stav společnosti, resp. jeho smýšlení se zhmotnil ve výsledcích parlamentních voleb v květnu 1946.⁹⁴

Parlamentní volby v květnu 1946 byly unikátní už tím, že to byly první poválečné volby, současně však na dlouhá léta poslední svobodné. Specifické byly také tím, že se všechny výše zmiňované strany dohodly, že budou vystupovat společně v rámci Národní fronty.⁹⁵ Nešlo tedy o to, kdo bude ve vládě a kdo v opozici, ale o to, jaké poměrné zastoupení bude mít ve vládě každá strana. Drtivým způsobem s více než

---

⁹¹ Srov. tamtéž, s. 141

⁹² RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 316

⁹³ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1, s. 153

⁹⁴ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 322 - 323

⁹⁵ PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1, s. 178

40 % hlasů vyhrála Komunistická strana Československa (KSČ).⁹⁶ Začátkem července téhož roku pak prezident Beneš jmenoval lídra komunistické strany Klementa Gottwalda ministerským předsedou.

Výsostním postavením komunistické strany započalo období znárodnování a pozemkových reforem. Kromě zásadní změny politické struktury tak došlo i k restrukturalizaci státu v oblasti majetkové a vlastnické. Stát postupně ovládal téměř polovinu lesů, nebo tři čtvrtiny průmyslu.⁹⁷

Zejména silící moc komunistické strany za výrazné podpory Sovětského svazu a odmítnutí Marshallova plánu na hospodářskou obnovu Evropy⁹⁸ byly předzvěstí únorového převratu. Snaha KSČ získat převahu nad ostatními parlamentními stranami vyvolala demisi dvanácti ministrů z ostatních politických stran (krom ministrů sociální demokracie), kteří tak deklarovali svůj nesouhlas s prováděnými změnami na ministerstvu vnitra, které řídil komunistický ministr Nosek. Tito ministři doufali, že se k nim připojí i ostatní a prezident Beneš vypíše nové volby. Klement Gottwald se však snažil přimět prezidenta Beneše, aby demisi přijal a nahradil tyto ministry novými, prokomunistickými. Komunisté zatím vyvolávali různé veřejné akce, demonstrace a ustanovili Lidové milice, jakožto dobrovolné ozbrojené sbory. 24. února pak uspořádali hodinovou generální stávkou, jako nejmasovější akci na podporu politického zvratu. Den na to prezident Beneš pod hrozbou občanských nepokojů přijal demisi ministrů a jmenoval na návrh Gottwalda nové. I přesto, že se západní mocnosti snažily získat Československo tzv. na svoji stranu, nebylo prakticky již možnosti, jak Československo uchránit od likvidace jeho demokratického uspořádání.⁹⁹

Ač se na první pohled jevil parlamentní systém i po únoru 1948 dále jako demokratický, byla to pouze jakási kouřová clona. Hlavním nositelem výkonné moci byl prakticky Ústřední výbor KSČ, který i svým uspořádáním nezakrytě připomínal jednotlivá ministerstva. První roky po únoru 1948 se nesly ve znamení represí, cenzury a intenzivní propagandy komunistické ideologie, stále intenzivněji podporované Sovětským svazem. Ten si ostatně prostřednictvím KSČ upevnil své mocenské

---

⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 195

⁹⁷ ⁹⁷ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 324 - 325

⁹⁸ SMETANA, Vít. *Ani vojna, ani mír: velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové a studené války*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, NLN, 2016. ISBN 978-80-7422-358-7, s. 437

⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 499

postavení v celém Československu, které se tak po pouhých devíti letech stalo opět varující obětí totalitní moci.¹⁰⁰

Problémy ve vztahu církve a státu existovaly již před rokem 1948, nicméně pouornové kroky vedoucí ke snaze omezit vliv církve, je zásadním způsobem zintenzivnily. Přestože v církvi nebyla spatřována reakční síla, byla patrná neutuchající snaha o její zánik. Strategie vládnoucí moci vedoucí k eliminaci církve byla formulována a schválena v Návrhu církevního oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty. Přerušování kontaktů s Vatikánem, mzdová politika poutající církev ke státu apod. byly základními kroky k naplnění uvedeného záměru.¹⁰¹

6.2 Organizace školy a pedagogická činnost

Po dlouhých letech první školní rok v demokratické zemi byl slavnostně zahájen 3. září 1945 za účasti celkem 80 žáků. Na základě výnosu Ministerstva školství a osvěty bylo nutné provést revizi učebnic a pomůcek. Všechny učebnice a školní pomůcky z válečné doby byly ze školy odstraněny. Ministerstvo současně vyhlásilo přechodné učební osnovy, které byly zpracovány v duchu demokratizace škol.

Škola byla také organizačně změněna, kdy se s účinností od července 1946 samostatně oddělila od základní školy škola mateřská. Mateřská škola byla zároveň s ohledem na dostatek dětí rozšířena o třetí oddělení. Mateřská škola byla nově umístěna v „...*konfiskovaném domě čp. 41, který k tomu účelu byl upraven a to nákladem místního národního výboru.*“¹⁰².

11. září 1946 proběhla ustavující schůze místní školní rady za přítomnosti zástupce okresního školního výboru, ředitele měšťanské školy v Rudolfově Aloise Procházky. Ten vyzval všechny k účinné podpoře místního školství. Do školní rady byli zvoleni zástupci z řad učitelů i občanů obce.

---

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 498

¹⁰¹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 46

¹⁰² Doplnit – kronika str. – nečíslováno – dočíslovat a zapsat

„Pro obnovu a výstavbu hospodářství v republice Československé a tím i pro zvýšení životní úrovně lidu usneslo se Ústavodárné Národní shromáždění na zákoně ze dne 25. října 1946 na dvouletém hospodářském plánu, který byl podepsán prezidentem republiky v den státního svátku 28. října pro léta 1947 a 1948...“¹⁰³ V návaznosti na dvouletý budovatelský plán stanovený místním národním výborem, byly provedeny některé opravy a stavební úpravy budovy školy. Byl například nově vybudován vchod se schodištěm do tělocvičny, nebo nově umístěn státní znak na budovu školy.

Školní rok 1946 – 1947 byl poznamenán neobyčejně krutou zimou, která trvala od prosince 1946 až do začátku března 1947, kdy naopak přišla rychlá obleva, která zapříčinila ničivé záplavy. V důsledku tuhé zimy, kdy teploty dosahovaly až -28°C, a nedostatku paliva, bylo ve škole od 13. ledna 1947 zavedeno tzv. nedílné dopolední vyučování¹⁰⁴. Tento zavedený režim, který měl zároveň ušetřit elektrickou energii v době zimního času, znamenal vyučování pouze v dopoledních hodinách. Nebylo tak nutné školu zcela uzavřít.

V roce 1945 byla v Českých Budějovicích zřízena „...škola vysokých studií pedagogických, která v měsíci říjnu zahájila své přednášky. Ze zdejší školy navštěvuje přednášky učitelka Anna Vodnášková“¹⁰⁵.

21. dubna 1948 byl schválen návrh zákona o základní úpravě jednotného školství. Ve vztahu k následujícím událostem, celospolečenským změnám a potažmo stavu socialistického školství, vyznívají nadšené oslavy školského zákona, resp. nadšená očekávání, lehce ironicky. „Oslava schválení tohoto zákona, která se konala na zdejší škole v dopoledních hodinách, byla prodchnuta jedním duchem, totiž že každý, i ten nejmenší žák, začal chápat, že v našem školství se děje něco nového, co přinese dobro a rovnost všem budoucím pokolením našeho národa.“¹⁰⁶

Jiné zásadnější změny v organizaci školy či výuky nejsou zaznamenány. Nadšení ze znovuzískané svobody a demokracie, byť jen na velmi krátkou dobu, je možné nejvíce vnímat z pořádaných oslav a akcí, které se opět vrátily do života školy.

---

¹⁰³ Školní kronika, *Nové Vráto, kronika školní, 1945 – 1971* [online], šk. rok 1945-1946

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1945 - 1946

¹⁰⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1945 - 1946

¹⁰⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

6.3 Veřejný život, oslavy a akce

Školní rok 1945 – 1946 byl ve znamení obnovy zejména tradičních oslav, které v období okupace nuceně zanikly. Zásadním svátkem, jehož první oslava ve znovunabyté svobodě, byla „zvláště okázalá a důstojná“¹⁰⁷, byl 28. říjen. V sobotu 27. října 1945 škola uspořádala oslavu pro žáky a rodiče, na níž měl nadšený projev řídící učitel Josef Hejlek. Oproti dřívějším oslavám tohoto svátku, kde byla vyzdvihována svoboda, demokracie či role T. G. Masaryka, bylo vždy navíc vzpomenu to utrpení z doby druhé světové války a současně byla vyzdvížena role Sovětského svazu jako osvoboditele. O rok později v říjnu 1946 byl svátek obnovení Československé republiky pojat v obci Vrátu velkolepým způsobem. „*O půl deváté hodině vyšel mohutný průvod s hudbou ze Sokolské ulice, v čele státní vlajka, za ní školní mládež v národních krojích, Svaz čestné mládeže, hudba, místní národní výbor, politické organizace, korporace a velmi četné občanstvo.*“¹⁰⁸ Pro školu a vlastně i pro celou obec Vrátu byly snad nejvýznamnější oslavy svátku 28. října v roce 1947. „*Svátek svobody byl pak v obci zvláště důstojně oslaven v den 28. října slavností odhalení pomníku prezidentu Osvoboditeli T. G. Masarykovi, která se konala ve 3 hodiny odpoledne pod záštitou okresního národního výboru v Č. Budějovicích a oblastního velitele generála Václava Vlčka.*“ Původní památník, zničený v době okupace, byl znovu postaven z darů obyvatel. Symbol demokracie a svobody, se tak po letech vrátil do obce, aby před základní školou navždy připomínal radostné i tragické události československého národa.

Škola také obnovila oslavy narození T. G. Masaryka, jako osobnosti světového významu s obrovskými zásluhami pro budování republiky. Stejně tak se pravidelně konaly oslavy narození presidenta republiky E. Beneše.

Život školy byl také obohacen o nově zavedené oslavy a akce, vyplývající z ukončení druhé světové války a následných událostí. Jednou z nejvýznamnějších akcí byly oslavy květnové revoluce a dne vítězství. Zvláště pak v roce 1947 byly oslavy pojaty velkolepě. Byly to dva dny plné organizovaných akcí, jako byl lampionový

---

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1945 - 1946

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1946 - 1947

průvod či hudební produkce. Pořádány byly i smuteční a děkovné bohoslužby. Centrem oslav však vždy zůstával památník T. G. Masaryka.

Škola se také vrátila, k tak oblíbené předválečné akci jakou byl Mír Československého kříže. Tato tradice přerušená obdobím války se pořádala pravidelně v období Velikonoc. Bylo to období míru, znovuzrození a tomu odpovídala i hesla, pod kterými každý rok Československý Červený kříž akci vyhlašoval, jako např. důvěrou k míru či spoluprací k míru.¹⁰⁹

Pro školní děti musel být však po době válečných útrap skutečným dětským svátkem tzv. týden dětské radosti. „*Účelem této akce je připravit dětem vždy jednou za rok radostné veselí, ale též soustavně a plánovitě přispívati k budování podmínek pro trvale radostné dětství.*“¹¹⁰ V tyto dny se konaly školní výlety, nejrůznější divadelní představení či koncerty.

Sílicí vliv komunistické strany a Sovětského svazu byl zřejmý i na oslavách říjnové revoluce, jejich význam postupně rostl. Zejména pak 30. výročí říjnové revoluce v roce 1947 bylo oslavou jmen jako Vladimír Iljič Lenin nebo Josif Vissarionovič Stalin. „*Sovětský lid převzal vládu do svých rukou a začal stavět nový, spravedlivější svět.*“¹¹¹ Z oslavných projevů a zápisů ve školní kronice lze vnímat neutuchající vděčnost Sovětskému svazu za znovuzískanou svobodu, stejně tak náznaky toho, že svoboda československého lidu je zajištěna spojením s mocným Ruskem. „*Naše prapory a písně volají jediné přání: Kéž dále mohutní a roste Sovětský svaz, náš velký spojenec a slovanský bratr.*“¹¹² Bezbréhá vděčnost Sovětskému svazu byla umocněna oslavami Rudé armády, resp. 30. výročí jejího vzniku, které připadlo na 23. únor 1948. „*Proto my Češi a Slováci pozdravujeme vítěznou sovětskou armádu s vděčností a jistotou, že naše spojení se Sovětským svazem nejlépe zajišťuje naši svobodu.*“¹¹³

Jakoby díkůvzdání Sovětskému svazu a jeho zřízení nebylo dost, konala se ve školním roce 1947 – 1948 oslava generalissima J. V. Stalina. „*Aby si školní mládež hlouběji uvědomila osudové sepětí Čechů a Slováků s bratrskými národy Sovětského*

---

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1946 - 1947

¹¹¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹² Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹³ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

svazu, jejichž milovaným představitelem je generalissimus J. V. Stalin, byla za účasti našeho žactva a učitelstva zdejší školy uspořádána dne 2. dubna t. r. v pátek dopoledne školní slavnost, jejímž účelem bylo kladné zhodnocení uplynulých událostí v našem státě a zdůraznění trvalého československo-sovětského přátelství.¹¹⁴ Tato akce byla spíše než oslavou konkrétního svátku či události, akcí politicky motivovanou, s cílem zdůraznit spojení s Ruskem a to v různých směrech a oblastech. „*Za jeho doby a jeho vedení osvojili se všichni slovanští národové a vytvořili poprvé v dějinách navenek kulturní, sociální, hospodářský i vojenský, což zajišťuje světový mír a pokrok, jakož i nevykopanou hráz proti Německu.*“¹¹⁵

Škola ještě v prvním školním roce po skončení války vzpomenula 14. dubna na první výročí úmrtí amerického prezidenta F. D. Roosevelta, *jakožto „...veliké a nehynoucí památky tohoto bojovníka za svobodu světa...“*¹¹⁶. 4. července 1946, tedy v den amerického národního svátku Prohlášení nezávislosti, byla podle nařízení Ministerstva školství a osvěty na školní budovu umístěna československá státní vlajka. To je prakticky první, jediná a vlastně i poslední zmínka čehokoliv, co je spojeno se západním světem.

6.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí

Krom toho, že se politické události začaly dostávat do života školy prostřednictvím zmiňovaných akcí, zmiňuje se kronika i o zásadních politických změnách počínaje událostmi v únoru 1948 a konče volbou prezidenta republiky. Události několika málo měsíců, které tak zásadně ovlivní životy lidí na několik desetiletí.

V poválečné době, kdy byl kapitalismus vnímán jako extrémně škodlivý, není divu, že únorové události vnímala většina obyvatel jako pokus o převrat, který se podařilo zvrátit. „*Vláda staré národní fronty se rozpadla a to vinou dvanácti ministrů strany národněsocialistické, lidové a demokratické strany slovenské. Tito politikové již dříve před tímto únorovým obdobím stále a stále se uchýlovali od vytčeného a*

---

¹¹⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1945 - 1946

prováděného košického programu a podřídili národní zájmy Československa i zájmy republiky reakčním snahám domácích a zahraničních kapitalistů. Připravovali tak rozvrat ve státě a reakční proměnu naší vnitřní i zahraniční politiky.¹¹⁷ Revoluční odborové hnutí však zasáhlo, lid se nedal oklamat a spiknutí bylo v zárodku zmařeno. Masivní veřejné projevy vrcholily celostátním sjezdem závodních rad dne 22. února v Praze, kde bylo jasně deklarováno, že „...pracující lid se rozhodl znemožnit záměry reakce a obnovit Národní frontu zákeřně porušenou na nových základech.“¹¹⁸ Došlo k rekonstrukci či doplnění vlády, kam byli nominováni i představitelé Revolučního odborového hnutí. Obrozená Národní fronta se tak měla stát a stala hlasem všeho pracujícího lidu. Cílem zřízení akčních výborů v duchu usnesení sjezdu závodních rad, bylo zajistit lidově demokratické zřízení a ochránit ho od případných tendencí na jeho zvrácení. „Akční výbory byly vedeny snahou přispěti republice a jejímu lidu a působiti, aby všichni ti, kdož stojí pevně za vládou Klementa Gottwalda, vykonávali svoje úkoly a práce s radostí, obětavě a s nadšením, jak to vyžaduje jejich slib věrnosti republice i jejich láska k národu a vlasti.“¹¹⁹ Dne 24. února byla vyhlášena celostátní hodinová stávka. Na škole v tu dobu promluvil k žákům a učitelům správce školy a rozhlasem zněl projev generálního tajemníka revolučního odborového hnutí. Ještě týž den potvrdil prezident republiky novou vládu. „Z radosti nad zachráněním republiky od rozvratu byly všechny státní i soukromé budovy po dobu 6 dnů ozdobeny prapory ve státních barvách.“¹²⁰

Již 9. května 1948 nahradila prvorepublikovou ústavu z roku 1920 ústava nová, jako „...dílo původní, reálné a lidové, neboť vyjadřuje zájmy a tužby vrstev národa, jichž jest obrozená Národní fronta politickým představitelem.“¹²¹ Ještě koncem téhož měsíce se konaly volby do Národního shromáždění. V obci Vráto přišlo k volbám celkem 880 místních obyvatel a 3 osoby s voličským lístkem. Celorepublikovému výsledku, kdy více než 91% hlasů dostala jednotná kandidátka Národní fronty, odpovídá i volební výsledek v obci, kdy „...hlasů pro jednotnou kandidátku odevzdáno 813, bílých lístků 50, neplatných hlasů 3. Prázdných obálek bylo odevzdáno 17.“¹²²

---

¹¹⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹¹⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹²⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹²¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹²² Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

Po třech letech v úřadu abdikoval pod tíhou událostí prezident E. Beneš. „*Setba vzklíčila, ovoce dozrálo.*“¹²³ A protože bylo potřeba velmi rychle znovu „zasít“, jak by se dalo s odstupem času ironicky poznamenat, byl 14. června 1948 zvolen nový prezident. „*Toho dne z vůle lidu a z jednomyslného rozhodnutí jeho zástupců v Národním shromáždění byl na úřad presidentský zvolen předseda vlády Klement Gottwald. Sám moravského selského rodu, řemeslník, dělník, odvážný a pilný socialistický pracovník a bojovník, myslitel nového světového řádu, toť jsou vlastnosti osobnosti hlavy našeho státu. Dělnický a socialistický prezident Klement Gottwald přichází na kolbiště našeho národního života v pravou chvíli našeho národního vývoje.*“¹²⁴

V době poválečného opojení se tak poměrně rychle začala utvářet závislost na Rusku a jeho komunistické ideologii. V té době málokdo tušil, že krátké období svobody a demokracie je vlastně začátkem dlouhého období nesvobody a totality.

---

¹²³ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

¹²⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1947 - 1948

7 Školní rok v letech 1948 – 1968

7.1 Stručná charakteristika doby

Sovětizace, budování socialistického hospodářství, politické procesy, Pražské jaro, okupace a normalizace. Tak by se několika málo slovy dalo velmi stručně popsat období dvaceti let od únorových událostí roku 1948. Československo lze označit za stát s režimem totalitním, byť v období před pražským jarem, slábnoucím a upadajícím.¹²⁵

Mocenské postavení Sovětského svazu, obdiv k jeho socialistickému zřízení či vlastní omezené možnosti vedly k stále více prorůstajícímu vlivu na Československo, do jehož vnitřního uspořádání postupně patřili různí sovětsí poradci. Na mezinárodním poli pak Rusko významným způsobem působilo v Radě vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), jakožto ekonomické organizaci sdružující země východního bloku s cílem koordinovat zejména zahraniční obchod. Na poli vojenském to pak byl v květnu 1955 vytvořený pakt označovaný jako Varšavská smlouva, jehož cílem bylo primárně zabezpečit vojenskou společnou obranu členských zemí. Rusko si prostřednictvím tohoto paktu upevňovalo a udržovalo vliv ve střední a východní Evropě a to zejména díky velení ozbrojených sil, které obsazovali výhradně sovětsí důstojníci.¹²⁶

V duchu nově přijaté Ústavy z května 1948 docházelo k velmi rychlé a často násilné kolektivizaci, kdy byl soukromý sektor prakticky vytlačen. Převzatý vzor centralizovaného řízení zavedl pětileté plány, které byly zcela v gesci orgánů ÚV KSČ. Všechny zestátněné podniky tak byly nuceny plnit nastavené plány, aniž by mohly významně samy svou činnost ovlivňovat. Zahraniční obchod se téměř výhradně orientoval na země RVHP, případně na rozvojové země. V tomto směru došlo k jakémusi zakonzervování s operačním potenciálem nejčastěji končícím na hranicích zemí RVHP.¹²⁷

Samostatnou kapitolou národního hospodářství bylo zemědělství, které prošlo drastickou kolektivizací s masivním nástupem jednotných zemědělských družstev,

---

¹²⁵ PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA. *Předjaří: Československo 1963-1967*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-45-4, s. 287

¹²⁶ RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 328 - 329

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 335

jejichž součástí se postupně staly prakticky všechny dosud soukromě vlastněné hospodářské pozemky a budovy. Kolektivizace zemědělství trvala několik let a byla doprovázena útlakem a diskriminací celých rodin, které se nechtěly přizpůsobit a mařily tak proces spojování půdy v zájmu celého lidu.¹²⁸

Ne jenom v souvislosti s kolektivizací docházelo ke stovkám politických procesů, které měly různé motivy, jako např. potrestat pokusy o emigrace, snaha o eliminaci některých sociálních vrstev či umlčení pouhých náznaků nesouhlasu s režimem. Společným jmenovatelem těchto procesů byla demonstrace moci a vytváření permanentního strachu. Mezi takové zásadní a nejznámější procesy byl proces označovaný jako Horáková a spol., kde bylo teatrálním způsobem souzeno a exemplárně odsouzeno třináct lidí v čele s asi nejvýraznější osobou Miladou Horákovou. Ta byla včetně tří dalších lidí odsouzena k trestu smrti.¹²⁹

Komunistickým soudním procesům se nevyhnuli ani představitelé církví. Komunistická ideologie vnímala náboženství jako zcela lživé, ve svém důsledku bránila lidem chápat a následovat tuto jedinou správnou ideologii. Přerušení kontaktů a vazeb na Vatikán, představovalo zásadní moment v boji proti církvím, stejně tak jako omezení jejich pravomocí. Získání moci nad církvemi vedlo k vytvoření národní církve zcela odtržené od Vatikánu.¹³⁰ V roce 1948 v Československu působil chargé d'affaires Gennaro Verolino, který byl pak označen za nežádoucí osobu. Po něm nastoupil Ottavio de Liva, kterému však komunistický režim diplomatický status nepřiznal a ve velmi krátké době ho vyhostil. Ottavio de Liva se tak na dlouhou dobu stal posledním zástupcem Vatikánu v Československu. Budova internunciatur však zůstala ve vlastnictví Svatého stolce po celé období komunistického režimu.¹³¹

Malá naděje na zlepšení poměrů v Československu přišla ve druhé polovině 60. let. Extrémní provázanost politické a hospodářské sféry vedla k vleklým ekonomickým problémům země. Citelná potřeba odporu před administrativními zásahy státu v duchu komunistické ideologie byla stále zřejmější. Poměry se začaly rozvolňovat i na poli veřejných projevů, cestování do zahraničí či v oblasti nezávislosti různých

---

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 336 - 337

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 342 - 343

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 340 - 341

¹³¹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 19

organizací.¹³² Důležité změny nakonec nastartovala sama KSČ, když v lednu 1968 stanul ve funkci prvního tajemníka Alexandr Dubček. Reformní křídlo v KSČ sice mělo omezený prostor, nicméně tzv. Akční plán předpokládal minimálně vnitřní demokracii strany, či obnovení základních občanských svobod. Úloha KSČ však měla být ve společnosti i nadále neotřesitelná. Optimistická očekávání celé společnosti vedla k požadavkům různých uskupení na větší samostatnost a centrální nezávislost. Polevila cenzura a média informovala veřejnost mnohem více otevřeně. Tato situace se však vůbec nezamlouvala ostatním zemím Varšavské smlouvy, které považovaly situaci v Československu za destabilizační pro ostatní země. Z pohledu komunistických států šlo o nebezpečný vývoj a ohrožení zejména zájmů Moskvy.¹³³ Českoslovenští reformisté však nebrali vážně ani výhrůžky Ruska a nedokázali si ani představit, že by případná vojenská intervence mohla být pro Československo reálnou hrozbou. Ve jménu obrany socialismu však z 20. na 21. srpna 1968 překročila vojska pěti zemí Varšavské smlouvy hranice Československou a svou bezprecedentní drastickou invazí ukončila nadějně období zvané Pražské jaro.¹³⁴

Bezprostřední hromadný odpor proti okupaci rychle opadl, i když se i dále objevovaly protesty v různých formách. Tím nejvýraznějším protestem, který vyburcoval rezignovanou veřejnost, bylo sebeupálení studenta Jana Palacha v roce 1969. Ani tato lidská oběť Jana Palacha či jeho následovníků nedokázala zvrátit proces normalizace, který trval prakticky dalších dvacet let.¹³⁵

7.2 Organizace školy a pedagogická činnost

Počty dětí ve škole se v jednotlivých letech zásadně neměnily, pohybovaly se kolem sta dětí. Tomu odpovídalo i organizační uspořádání, kdy prvních pět postupových ročníků bylo umístěno nejprve ve čtyřech a později v pěti třídách. Ze školy jakoby se vytratilo vyučování náboženství. Poslední zmínka o výuce náboženství je ve

---

¹³² RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 356 - 357

¹³³ TOMEK, Prokop a Ivo PEJČOCH. Černá kniha sovětské okupace: Sovětská armáda v Československu a její oběti: 1968-1991. Cheb: Svět křidel, 2015. ISBN 98-80-7325-311-0, s. 9

¹³⁴ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 358 - 359

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 362 - 363

školním roce 1951 -1952. Pak už jen poznámka ze školního roku 1968 – 1969 o tom, že náboženství bylo od školy zcela odloučeno a stalo se tak „...výlučně církevní záležitostí...“¹³⁶.

V letech 1958 a 1959 prošla budova školy zásadní modernizací. V celé budově byl zaveden rozhlas po drátě, vodovod, splachovací toalety a v některých částech tekoucí teplá voda. Všechny vnitřní prostory budovy školy byly kompletně vymalovány a na chodbách byly nanесeny olejové nátěry.

Jedna z věcí, která dostala výrazných změn, bylo samotné zahájení školního roku. První školní den byl pojat i jako celospolečenská událost, která měla oslovit širokou veřejnost. Krom toho, že školní rok byl zahájen slavnostně s poslechem rozhlasového projevu tehdejšího ministra školství, byla snaha o propojení obce se školou zřejmá již v roce 1950, když „...*Také vkusná výzdoba výkladní skříně místní prodejny „Rovnost“ zdůraznila význam dne.*“¹³⁷. Byl to jakýsi první náznak budoucí kolektivizace a snaha o zapojení obyvatel do života školy a naopak, angažovanost školy v rozvoji obce. První školní den byl velmi dobrou příležitostí k politické propagandě a k upevňování komunistické ideologie. Viditelné to bylo již 1. září 1951. „*Slavnost zahájil obširným proslovem ředitel školy, který seznámil žactvo a přítomné občanstvo s hlavními úkoly školy a novém školním roce a ukázal, jak učitelé i žactvo budou pomáhati v boji za mír a socialismus. Dále zdůraznil péči komunistické strany o školu a výchovu a vysvětlil význam usnesení ÚV KSČ o učebnicích.*“¹³⁸ Poprvé na slavnostním zahájení školního roku zazněla hymna SSSR.

Hovory občanstva o škole. Důležitá schůze o postavení a roli školy jak v obci, tak v rámci celé socialistické společnosti, se konala 25. února 1951 ve školní tělocvičně. Krom rodičů a dětí byl přítomen např. předseda MNV, zástupci Místního akčního výboru Národní fronty či Československého svazu mládeže, předseda JZD, předsedkyně ČSŽ a další. Předseda MNV zdůraznil, že „...*škola vychovává nového socialistického člověka...*“¹³⁹ Poslání školy ve svém projevu vysvětlil ředitel školy v souladu s heslem „*Nová škola vesnici, vesnice škole*“. Z toho také vyvodil, že škola „...*vychovává nového člověka, uvědomělého obhájce lidové demokracie a obětavého budovatele*

---

¹³⁶ Školní kronika, *Nové Vráto, kronika školní, 1945 – 1971* [online], šk. rok 1969 - 1970

¹³⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

¹³⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1951 - 1952

¹³⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

*socialismu.*¹⁴⁰. Izolovanost školy byla téměř odstraněna. Krom spolupráce školy a Městského národního výboru, stejně tak jako se všemi ostatními organizacemi, si učitelé stanovili tzv. závazek. „*Učitelstvo školy se zavázalo, že učiní vše pro pomoc naší vesnici. Bude žactvu při každé příležitosti vysvětlovati, jak těžce žije a pracuje rolník, když je sám, a jak malý má užitek, když hospodaří po staru. A jak proti tomu jest lehčí a radostnější práce společná. Dále se učitelstvo zavázalo, že vypomůže JZD v administrativě a v účetnictví. Konečně se zavázalo, že vysází plochu 0,5 ha role na jaře 1951 zeleninou, která byla družstvu předepsána.*“¹⁴¹ Po událostech v únoru 1948 se tak i do školy poměrně rychle a intenzivně zapracoval socialistický způsob života po vzoru mocného Ruska. To byl však jen začátek.

Od školního roku 1952 -1953 platila nová směrnice pro školní práci, která navazovala na úkoly a plány vytyčené celostátní konferencí školních pracovníků z července 1952. Prvním úkolem bylo zlepšit prospěch žáků a to lepší organizací vyučování, důkladnou přípravou a soustavným opakováním učiva. V tomto směru bylo potřeba zvýšit „...*ideovost vyučování v duchu marx-leninismu...*“¹⁴². Druhý a třetím úkolem bylo prohloubit výchovu k socialistickému vlastenectví a brannou výchovu a upevnit státní disciplínu. Poslední dva úkoly pak zahrnovaly zvýšení úrovně výchovné a vzdělávací práce školy s využitím všech prostředků tzv. nové školy a nastolení užší spolupráce školy s rodiči. Ve školním roce 1965 – 1966 se „...*práce učitelů zaktivizovala na zvýšení efektivity vyučovacího procesu a zaměřila se na vnitřní diferenciaci. Byla zavedena poloodbornost ve 4. a 5. post. roč. v ruském jazyku a hudební výchově.*“¹⁴³.

Ve školním vyučování i mimo něj byl kladen důraz na tzv. polytechnickou výchovu. Žáci pozorovali počasí a změny v přírodě, nebo navštěvovali JZD, kde se seznamovali s polními a chovatelskými pracemi a se zemědělskou mechanizací. Exkurze např. do národního podniku Sfinx, Technoplynu či městské vodárny měly dětem ukázat práci v továrnách. Škola zavedla různé kroužky se zaměřením na manuální činnost nebo zdravotnické dovednosti, ale také kroužky pěvecké či taneční. O mimoškolní tělesnou výchovu se starala místní jednota Sokol.

---

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

¹⁴¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

¹⁴² Srov. tamtéž, šk. rok 1952 - 1953

¹⁴³ Srov. tamtéž, šk. rok 1965 - 1966

Do života školy se plně začlenila Pionýrská organizace. Tak například ve školním roce 1957 – 1958 bylo z 66 žáků příslušného věku organizováno 59 dětí. Ti se zapojovali do vyhlášených akcí, jako byl např. Rok pionýrské pomoci, za kterou pak získávali rudou stužku „Mladý budovatel“.¹⁴⁴ Činnost Pionýrské organizace se často zaměřovala na ideovou výchovu, nebo výchovu pracovní či tělesnou a to nejen na příslušných schůzkách, ale také běžně ve třídách nebo družinách. „Byly plněny podmínky jednotlivých stupňů výchovného systému „Co má znát a umět pionýr“.“¹⁴⁵

7.3 Veřejný život, oslavy a akce

Oslavy různých svátků a výročí, které škola měla od svého založení (s nuceným přerušением v době války) pevně zakořeněné, a které vytvořily i v obci léta zažitou tradici, se v průběhu několika málo školních let upozadily, většinou však zcela zanikly. Naopak nastoupilo velké množství oslav a různých akcí poplatných zejména politické situaci.

Jedním z takových významných svátků, který byl zcela zapomenut, byl 28. říjen. Ještě ve školním roce 1948 – 1949 se konala oficiální oslava ve školní tělocvičně za účasti učitelů, žáků i jejich rodičů a zástupců lidové správy. Bylo to shodou okolností 30leté výročí vzniku samostatného Československého státu. Avšak i tato oslava byla využita ke komunistické propagandě, která byla součástí projevu ředitele školy. Ten mimo jiné „...naznačil politické poměry u nás v roce 1920, činnost kapitalistických vlád, které připravily Mnichov, dále okupaci, vítězný květen 1945, únorové události a konečně rychlý vývoj v republice po únorovém vítězství pracujícího lidu, zejména zdárné ukončení dvouletého budovatelského plánu a nástup do pětiletky. Proslav ukončen zdůrazněním trvalého přátelství naší republiky s SSSR a všemi slovanskými státy.“¹⁴⁶. Následující školní rok byl 28. říjen „...oslaven podle směrnic vlády usilovnou prací. Toto rozhodnutí se vztahovalo i na školy...“¹⁴⁷. Žáci se spolu s učiteli shromáždili opět ve školní tělocvičně, aby si vyslechli projev ředitele školy. Ten však ve svém projevu vysvětlil žákům význam Velké říjnové revoluce a dále všem přítomným

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1957 - 1958

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1961 - 1962

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1948 - 1949

¹⁴⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1949 - 1950

připomněl, že „...*obnovená republika dala 28. říjnu jiný význam a jiný obsah. Bylo to znárodnění průmyslu, vyhlášení dvouletky v r. 1946 a pětiletky v roce 1948. Nastoupena cesta k socialismu.*“¹⁴⁸ Od té doby se oslavy svátku 28. října nekonaly, a pokud bylo ve třídách v rámci výuky vzpomenu to tohoto významné dne, pak např. pod heslem „*Svornou prací za rozkvět vlasti, za mír, za socialismus.*“¹⁴⁹.

Dřívější oslavy narození či úmrtí T. G. Masaryky, jehož jméno škola ostatně nesla, a které jakoby samo sebou z názvu školy zmizelo, se z roku na rok ze školního života vytratilo, snad krom vzpomínky k 100. výročí narození v roce 1950. Ale nebylo to zcela bez náhrady. Naopak. Začaly se ve velkém slavit narozeniny presidenta K. Gottwalda a to hned ve školním roce 1948 - 1949. Krom toho, že školní oslava proběhla za květnatého oslavujícího projevu ředitele školy ve školní tělocvičně, slavilo se také večer v sále továrny Bohemia za účasti obyvatel obce včetně dětí a učitelů. „MNV jmenoval presidenta rep. čestným občanem obce.“¹⁵⁰

Krom oslav narození Klementa Gottwalda se také prakticky hned od roku 1948 začal oslavovat den narození J. V. Stalina. Tyto oslavy se však postupně ze záznamů kroniky vytrácely a v některých letech nejsou vůbec zmíněny. Otázka je, zda to souvisí se způsobem vedení kroniky, který byl postupně co do rozsahu úspornější, anebo zda tyto oslavy časem zcela vymizely. Nicméně hned na 21. prosince 1949 připadly 70. narozeniny J. V. Stalina a škola se při této příležitosti připojila k oficiální zdravici. „*Aby bylo umožněno všemu československému lidu pozdravit Stalina při jeho sedmdesátce, bude mu zaslána jménem čsl. lidu slavnostní zdravice, k níž se každý občan bude moci připojit.*“¹⁵¹ Samotné oslavy se konaly přímo 21. prosince v tělocvičně školy, večer pak pro obyvatele obce, kde vystoupily školní děti s pásmem písní a recitací. Shodou náhod dne 22. 4. 1950 „...*vzpomíná pracující lid na celém světě osmdesátých narozenin V. I. Lenina, hlavy Říjnové revoluce, zakladatele a budovatele prvního socialistického státu, geniálního pokračovatele vědeckého díla Marxova a Engelsova a učitele všech pracujících*...“¹⁵².

Krom oslav různých výročí zmíněných státníků, oslavovala škola tzv. Den československé armády. Tím dnem byl 6. říjen, kdy v roce 1944 „...*první*

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1949 - 1950

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1948 - 1949

¹⁵¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1949 - 1950

¹⁵² Srov. tamtéž, šk. rok 1949 - 1950

československý armádní sbor po boku slavné sovětské armády po těžkých bojích u Dukly vstoupil na území ČSR, dočasně okupované německými fašisty...“¹⁵³. Stejně tak by pravidelně oslavován Měsíc československo-sovětského přátelství, který začínal 7. listopadu každého roku. Toto období bylo ve znamení díky Sovětskému svazu za jeho hrdinské činy ve druhé světové válce a také za péči o blaho pracujícího lidu při budování socialismu. Protože 7. listopadu byl den výročí Velké říjnové revoluce, často se konaly oslavy právě v tento den. „*Celý měsíc bylo žactvo seznamováno se sovětskou mírovou politikou, s velkými vzory sovětských hrdinů Vlastenecké války, s úspěchy novátorů...*“¹⁵⁴ Při té příležitosti se pořádaly okresní štafety v běhu, kde žáci „*...přivítaly štafetu krajskou, nesoucí poselství míru a přátelství do sovětské země.*“¹⁵⁵.

Bohužel v kronice školy jen sotva najdeme akci či oslavu, která by se netýkala socialistického zřízení, v níž by nebyla alespoň oslavná zmínka komunistické ideologie či Sovětského svazu a jeho představitelů. A tak se žáci a učitelé školy potkávali při různých oslavách a vzpomínkových akcí, jako byl např. Den horníků, Týden československo-rumunského přátelství, Mezinárodní den žen, oslavy 1. máje nebo slavnost Dědy Mráze. Dokonce i v rámci Mezinárodního dne dětí se žáci dozvěděli o radostném životě dětí „*...v zemích lidových demokracií a s tvrdým životem dětí dělníků v zemích kapitalistických.*“¹⁵⁶.

Škola se v roce 1955 zapojila do první celostátní spartakiády. V červnu se děti z třetího až pátého ročníku zúčastnily krajského kola v Českých Budějovicích. „*Krajská spartakiáda byla přípravou na I. celostátní spartakiádu v Praze, která bude přehlídkou tělesné a branné výchovy v naší republice.*“¹⁵⁷

Škola měla také svůj tzv. patronátní závod, kterým byl n. p. Sfinx. Krom exkurzí, se zde často konaly oslavy VŘSR, kde pravidelně promlouval ředitel školy, a děti vystupovaly s připraveným programem. S tímto závodem se ostatně prohlubovala spolupráce v zájmu „spojení školy se životem“. Zástupci závodu navštěvovali školu, školní oslavy a skupinová shromáždění pionýrské organizace. Kromě závodu Sfinx škola organizovala vycházky do místního JZD.

---

¹⁵³ Srov. tamtéž, šk. rok 1951 - 1952

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1951 - 1952

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1952 - 1953

¹⁵⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1953 - 1954

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1954 - 1955

7.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí

To, jak se zásadní změna politické situace po únoru 1948 a následný celospolečenský vývoj promítly v životě školy, je nejlépe zřejmé z předchozích dvou kapitol. Nicméně školní kronika zaznamenává alespoň některé události a je zřejmé, že zejména k událostem roku 1968 se vyjadřuje velmi zdrženlivě a povrchně.

Začátkem školní roku 1948 – 1949, 3. září 1948 zemřel E. Beneš, v té době již bývalý prezident. „*Dnes vydechl naposled ve své vile v Sezimově Ústí Dr. Edvard Beneš, druhý prezident Československé republiky, který se dne 7. července 1948 vzdal svého úřadu, aby měl plnou možnost léčit se ze své těžké choroby. Věčným mírem se uzavírá jeho boj se zákeřnou nemocí, v němž lidské tělo nikdy není vítězem.*“¹⁵⁸ Byl vyhlášen státní smutek, který končil až v den pohřbu 10. září a škola tento den připravila smuteční tryznu. Snad proto, že poúnorové události byly teprve v počátcích, je v kronice úmrtí E. Beneše věnováno několik stran, oslavujících jeho život a nepopíratelný přínos pro československou samostatnost a demokracii. Je to však poslední záznam o druhém československém prezidentovi. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, škola oslavovala spíše výročí úmrtí V. I. Lenina.

Skutečnost, že KSČ nebyla jen politickou stranou, potvrzoval devátý sjezd této strany v květnu 1949, stejně tak způsob, jakým úloha strany byla vnímána. „*Tento sjezd byl velkou historickou událostí nejen pro příslušníky vítězné strany, ale pro všechny pracující lid obou našich národů. KSČ je víc než politickou stranou, je uznávanou rozhodující silou naší státní politiky, odpovídající za další vývoj našeho státu na jeho cestě k socialismu.*“¹⁵⁹ Sílicí vliv KSČ je zřejmý také tím, že i pro oblast školství bylo důležité, ne-li zásadní zasedání Ústředního výboru strany s přijatými závěry ve formě směrnic, které určovaly další vývoj výstavby socialistické vlasti. V únoru 1951 bylo usnesení ÚV KSČ přeneseno i do škol a „...byly vyzdviženy zejména tyto body: posílení boje za mír, úspěšné plnění zvýšených úkolů 5 LP, překonání obtíží zásobovacích, zvýšení bdělosti a ostráživosti a konečně chrániti spojení a přátelství s SSSR.“¹⁶⁰ V květnu 1951 současně uplynulo 30 let od založení „...rodné strany čsl. pracujícího lidu – KSČ. Třídní učitelé jsou si vědomi významu tohoto slavného dne, vysvětlili dětem

¹⁵⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1948 - 1949

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1948 - 1949

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

vznik KSČ, její boj za práva pracujících, za zachování míru a radostný život našich národů, jakož i zásluhy o pokrok našeho školství.“¹⁶¹.

J. V. Stalin byl v té době vyobrazený jako silný a současně laskavý vůdce, chápající potřeby pracujícího lidu. Téměř až zbožné uctívání jeho osoby vystihuje i obsáhlý záznam v kronice školy. „Dotlouklo šlechetné srdce spolupracovníka a geniálního pokračovatele díla Lenina, budovatele prvního socialistického státu světa, vítěze nad fašismem. Dotlouklo srdce prvního praporčíka světového boje za mír, učitele a vůdce pracujících celého světa. Dotlouklo srdce nejlepšího přítele našeho lidu.“¹⁶² V kontextu pozdějších událostí, kdy po několika málo letech vyšly najevo Stalinovo zločiny s milióny lidských obětí, lze snad souhlasit s tím, že „... jméno soudruha Stalina jest nevyhladitelně zapsáno do ději čsl. lidu.“¹⁶³. Bohužel ve zcela opačném smyslu.

Zvláštní shodou okolností zemřel několik dnů po Stalinovi i prezident Klement Gottwald, který představoval osobnost vyvolenou, na národní úrovni svým vlivem srovnatelnou se Stalinem. Ostatně tak ho i vyobrazuje kronika školy. „Odešel vůdce našeho pracujícího lidu a největší žák Lenina a Stalina. Odešel K. Gottwald, který sdružil naše národy s národy Sovět. svazu v nerozborný svazek...“¹⁶⁴ V odkazu K. Gottwalda pak měl pokračovat ještě týž měsíc zvolený nový prezident Antonín Zápotocký.

O tom, jak probíhaly volby do Národního shromáždění v obci Vráto, vypovídá záznam z roku 1954. Volbám předcházela předvolební kampaň, při níž „...lid vybíral svědomitě své příští zástupce do parlamentu. Ve zdejším agitačním středisku provedli žáci zdejší školy kulturní vložku. Účast voličů ve volbách ve zdejší obci byla 100% a počet odevzdaných lístků činil 99,99%.“¹⁶⁵

Události označované jako tzv. Pražské jaro jsou v kronice školy zmíněny ve vztahu k dřívějším méně významným událostem velmi obecně. „Celé jaro letošního roku bylo velmi bohaté na politické události. V naší republice probíhal demokratizační proces. Hodně se diskutovalo v denním tisku, rozhlase i televizi. Všichni členové sboru

---

¹⁶¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1950 - 1951

¹⁶² Srov. tamtéž, šk. rok 1952 - 1953

¹⁶³ Srov. tamtéž, šk. rok 1952 - 1953

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1952 - 1953

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1954 - 1955

*se o tyto otázky živě zajímali, sledovali pečlivě denní tisk i rozhlas, diskutovali mezi sebou o všech změnách a vysvětlovali je i dětem jimi přístupnou formou.*¹⁶⁶ Dne 30. března byl zvolen novým prezidentem generál Ludvík Svoboda, byla jmenována nová vláda, změnilo se předsednictvo Národního shromáždění. Plánované volby do národních výborů byly odloženy na podzim. *„Probíhala i rehabilitace občanů, kteří byli v uplynulých 20 letech v důsledku nesprávného postupu vedoucích politických pracovníků poškozeni.*¹⁶⁷

O dalších politických událostech kronika školy mlčí. Asi si můžeme jen domyslet, z jakého důvodu ani náznakem nezmiňuje okupaci republiky vojsky Varšavské smlouvy a následující tvrdé počátky normalizace.

---

¹⁶⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1967 - 1968

¹⁶⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1967 - 1968

8 Školní rok v letech 1969 – 1989

8.1 Stručná charakteristika doby

Období od srpna 1968 prakticky až do roku 1989 lze označit za období normalizace. Z pohledu komunistické ideologie tedy období vracení se zpět k „normálnímu“ chodu socialistického zřízení. Toto období je charakteristické neutuchající snahou tehdejšího vládnoucího režimu o potlačení jakýchkoli zárodků občanského vzdoru. Období bez zásadních změn ať už politických, ekonomických či sociálních.¹⁶⁸ Nejdůležitějším cílem tohoto období, jak proklamovala Komunistická strana, byla „konsolidace“.¹⁶⁹

Potvrzení dočasného pobytu sovětských vojsk na československém území zabezpečilo nezvratnost situace a budoucí směřování státu pod taktovkou Sovětského svazu v čele s Leonidem Brežněvem. Ten byl jakýmsi symbolem netolerantnosti samotného rozhodování o autonomních otázkách Československa a zemí východního bloku vůbec.¹⁷⁰

Od roku 1969 se z Československa stal federativní stát se dvěma republikami a to Českou socialistickou republikou a Slovenskou socialistickou republikou. Reorganizace státu byla využita k výměně osob nejprve na nejdůležitějších politických postech v zemi, postupně pak i na nižších úrovních až k národním výborům. Zásadní pak bylo odvolání Alexandra Dubčeka z funkce prvního tajemníka strany. Nahrazen byl výrazně prosovětským Gustavem Husákem, jehož loajalita k Rusku směřovala k odstranění posledních proreformních postav a dokončení vnitrostranické čistky. Značnou motivací na výměnu Alexandra Dubčeka a nástupu Gustava Husáka bylo březnové vítězství Československa nad Sovětským svazem při Mistroství světa v hokeji. Druhé vítězství československých hokejistů rozpoutalo na mnoha místech republiky

---

¹⁶⁸ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 364

¹⁶⁹ KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-87912-62-1, s. 72

¹⁷⁰ RANDÁK, Jan. Dějiny českých zemí. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 364

spontánní oslavné akce, které se nakonec skončily jako akce protestní a jsou tak do dneška vnímány.¹⁷¹

Separace Československa od západního světa a politický i sociální vývoj vedl k emigraci lidí do zahraničí. Českoslovenští emigranti zakládali v zahraničí různé exilové organizace, ať už školské, kulturní či politické. Jednou z významných byla Rada svobodného Československa, která byla založena ve Spojených státech amerických. Organizace, jejíž členové byli mimo jiné i bývalí politici, poslanci či členové vlády, prosazovala obnovu demokratických principů a zachování lidských práv. Spolupracovala s americkými tajnými službami pro podporu pomoci československému domácímu odboji. Znáмым členem této organizace byl, pracovník rádia Svobodná Evropa, spisovatel a publicista Ferdinand Peroutka.¹⁷²

V Československu se utvářela různá disidentní hnutí, spíše ve formě spolků či tajných setkání několika málo lidí. Nejvýznamnějším uskupením byla Charta 77, která spojovala lidi různých profesí, víry a přesvědčení, a která se formovala na půdorysu prosazování lidských a občanských práv. Jedním z nejvýraznějších aktů tohoto spolku bylo Prohlášení Charty 77, jakýsi ideový dokument, vyjadřující nespokojenost s lidskými a občanskými právy v Československu, který postupně podepsalo několik set signatářů. Mezi významnými osobnostmi Charty 77 byl vedle Václava Havla, Petra Uhla, Marty Kubišové a dalších také Jan Patočka – jeden z nejvýznamnějších českých filozofů 20. století. Právě tento signatář Prohlášení Charty 77, v důsledku reakce státního aparátu na vydání tohoto dokumentu, kterým byly nekonečné výslechy a domácí prohlídky, ještě v roce 1977 zemřel.¹⁷³

Smrtí Leonida Brežněva a pozdějším nástupem Michaila Gorbačova do čela Sovětského svazu se otevřela cesta pro alespoň náznaky reformy či určitého uvolnění ve společnosti. Obměna vedení KSČ spíše souvisela s generačním cyklem, než s očekávanými politickými změnami. Izolace země vedla k silícím problémům centrálně plánového hospodářství, v obchodech byl nedostatek určitého zboží, které bylo navíc v nevalné kvalitě. Řešením měly být plánované reformy, kdy byl např. povolen částečný přísun zahraničního kapitálu do domácích podniků. Tvrdé normalizační poměry se

---

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 364 - 365

¹⁷² Srov. tamtéž, s. 366 - 367

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 372 - 373

zdály být v nastavené podobě neudržitelné.¹⁷⁴ Za strukturální souvislosti pozdějšího zhroucení komunistického režimu, jako vlády jedné strany, lze označit jeho zkosnatělost, neschopnost prosadit nové myšlenky a nové lidi a vytváření korupčního prostředí.¹⁷⁵

Stále intenzivnější veřejné protesty, jako byly petice, politické střety mladých lidí s představiteli režimu, vyústily v první masovou demonstraci v srpnu 1988 v Praze. Ta byla velmi rychle a násilně potlačena. Další výraznou akcí na podporu svobody byl tzv. Palachův týden – několik demonstrací v lednu 1989 u příležitosti výročí upálení Jana Palacha lze je označit za nejsilnější projev protestu proti komunistickému režimu od počátku normalizace.¹⁷⁶

50. výročí smrti Jana Opletala, studenta zavražděného nacisty, připadlo na 17. listopad 1989. Památku Jana Opletala přišli v Praze na Albertově uctít studenti i pedagogové. Kolem 16. hodiny se shromáždilo už více než patnáct tisíc lidí a bylo jasné, že nejde jen o pietní akci, ale také o připravenou demonstraci kritizující komunistický režim a provolávající svobodu a občanská práva. Sílicí dav demonstrantů čítající několik desítek tisíc lidí došel přes Národní třídu až k Václavskému náměstí. Tady už byly připraveny zasahující jednotky policie, posílené o speciální jednotky ministerstva vnitra, jejichž brutální a krvavý zásah demonstraci ukončil. Na druhý den vypukly po celé republice protikomunistické protesty a stávky. 19. listopadu vzniklo Občanské fórum, které začalo jednat s tehdejším premiérem Ladislavem Adamcem. Pod tíhou událostí tak 24. listopadu odstoupilo vedení ÚV KSČ ze svých funkcí a strana následně rezignovala na Ústavou danou vedoucí sílu komunistické strany v Československu. Po pokračujících demonstracích a generální stávce bylo jasné, že komunistický režim svou pozici nenávratně ztrácí. Nově jmenovaná vláda začátkem prosince s převahou komunistů vyvolala znovu ve veřejnosti odpor. O týden později už vznikla vláda nová v čele s Mariánem Čalfou. Týž den abdikoval prezident Gustav Husák. Na sklonu roku 1989, 29. prosince, byl zvolen novým československým prezidentem Václav Havel. Tzv. Sametová revoluce 17. listopadu 1989 a následný

---

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 376 - 377

¹⁷⁵ KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-87912-62-1, s. 171

¹⁷⁶ RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3, s. 380

rychlý spád událostí tak nastartovaly proces obnovy demokracie a svobody.¹⁷⁷ Jedním z jeho symbolů značící ukončení vlivu Ruska byl i postupný odsun sovětských vojsk.¹⁷⁸

Pro církve byly v uvedeném období dva zásadní momenty. Tím prvním byl nástup nové hlavy katolické církve Jana Pavla II. Nový papež znal detailně život v zemích komunistického bloku a měl také přímý vliv na tehdejšího kardinála Tomáška. Už samotná papežova návštěva v Polsku, které se zúčastnili i českoslovenští poutníci, byla významnou událostí, kterou totalitní režim nemohl ovlivnit. Stát se však snažil všemožně zmírnit dopad volby nového papeže do celospolečenských poměrů a to od cenzury až po dezinformační kampaně.¹⁷⁹ Druhou nejvýraznější událostí v životě církve byla pouť na Velehrad v roce 1985, tj. v jubilejním roce sv. Metoděje – 1100 let od jeho úmrtí. I přes to, že komunistická moc zakázala účast papeže Jana Pavla II., bylo shromáždění, kterého se účastnilo obrovské množství lidí, považováno za největší protirežimní shromáždění do listopadu 1989.¹⁸⁰

8.2 Organizace školy a pedagogická činnost

Školní rok 1969 – 1970 začal bez větších změn, jako by politické a společenské události předchozího roku školu nijak nepoznamenaly, respektive bylo zdůrazněno a potvrzeno, že „...*hlavní výchovné úkoly zůstaly v podstatně stejné jako v minulém roce – vychovávat mládež pro život a práci v socialistické společnosti, zesílit výchovu v duchu ideí Marxe a Lenina.*“¹⁸¹ Stejně tak spojení výuky s praktickým životem se dále prohlubovalo. Například v rámci vlastivědy se konaly návštěvy již zmiňovaného podniku Sfinx, nebo v podniku Stavebních strojů, kde žáci „...*poznali práci na soustruhu*...“¹⁸². Stejně tak navštěvovali místní JZD, kde „...*aktivně pomáhali při*

---

¹⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 384

¹⁷⁸ TOMEK, Prokop a Ivo PEJČOCH. *Černá kniha sovětské okupace: Sovětská armáda v Československu a její oběti: 1968-1991*. Cheb: Svět křidel, 2015. ISBN 98-80-7325-311-0, s. 102

¹⁷⁹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0, s. 54

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 56

¹⁸¹ Školní kronika, Nové Vráto, 1971 – 2006, šk. rok 1969 - 1970

¹⁸² Srov. tamtéž, šk. rok 1969 - 1970

dobývání brambor, pozorovali jarní práce na polích a loukách, práci při senoseči – a jejich mechanizace.“¹⁸³.

Škola se potýkala s nedostatkem žáků a v roce 1980 dokonce mělo dojít k organizační změně, kdy se škola měla změnit pouze na dvoutřídní s tím, že volné učebny využije Základní škola z Rudolfova, kam by dojížděli tamní žáci. Další variantou bylo sloučit školu právě se Základní školou v Rudolfově, anebo rozšířit obvod směrem do Českých Budějovic. Nakonec ve školním roce 1980 – 1981 nastoupily do Základní školy ve Vrátě některé děti z Rudolfova a doplnily tak zdejší třídy.

Ve školním roce 1988 - 1989 také začala platit nová směrnice Ministerstva školství, která zavedla změnu klasifikace pro první třídy. V prvních třídách se upustilo od známkování žáků a zavedlo se pouze slovní hodnocení.

Začátek normalizace se výrazně projevil i ve školském systému. Ve školním roce 1970 – 1971 vyhlásilo Ministerstvo školství pro všechny učitele tzv. Individuální politické studium podle předem stanovených témat a literatury. Získané poznatky pak měli učitelé zapracovat do své každodenní pedagogické práce, se zaměřením na „...výchovu žáků k proletářskému internacionalismu a socialismu a socialistickému vlastenectví. Budou vychovávat svěřené žáky k lásce k SSSR a ostatním zemím socialistického společenství a povedou je v duchu marx-leninských ideí“¹⁸⁴. Komunistická propaganda výrazně zesílila a dostala se tak i do školních osnov. Hned po celý následující školní rok se učitelé povinně zúčastňovali individuálního politického školení nestraníků, které centrálně organizovalo Ministerstvo školství. Přednášky a konzultace probíhaly v ZDŠ v Mánesově ulici v Českých Budějovicích. Závěrem studia zpracovali všichni seminární práce na témata navržená komisí.¹⁸⁵

Ve škole se rozšířila nabídka zájmové činnosti a dokonce byla ve spolupráci s jazykovou školou otevřena jedna třída pro výuku německého jazyka. Žáci školy se účastnili různých sportovních aktivit a soutěží, ať už v kopané nebo v plavání.

Od školního roku 1972 - 1973 docházelo postupně k modernizaci budovy školy a to zavedením ústředního topení a kompletní rekonstrukcí školní kuchyně a jídelny, kde byla provedena i kompletní elektrifikace. Nicméně ostatní části školní budovy

---

¹⁸³ Srov. tamtéž, šk. rok 1969 - 1970

¹⁸⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1970 - 1971

¹⁸⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1971 - 1972

zůstávaly dlouhodobě neopravované, což postupně vedlo až k havarijnímu stavu střechy a balkonu. Bylo tak nevyhnutelné zajistit generální opravu budovy. Takový požadavek vneslo vedení školy ve školním roce 1979 – 1980 a to hned u třech podniků. Pro nedostatečnou kapacitu však nebyl nikdo schopen tak zásadní opravu školy realizovat. Nicméně „...provizorní opravu provedl zdarma s. náměstek, který nechce být jmenován a pochopil nutnost.“¹⁸⁶. Stejně tak chátraly i vnitřní prostory školy, podařilo se „...po velkém úsilí prostřednictvím známých zajistit v červenci vymalování chodeb, schodiště, suterénu, předních stěn v učebnách, vestibulu...“¹⁸⁷. Nezbytná generální oprava střechy budovy školy proběhla v roce 1981, když „...pokrývač pracoval sám o sobotách a nedělích i ve všední dny po pracovní době...“¹⁸⁸ s tím, že si škola zajistí „brigádnické“ práce pro přesun materiálu na střechu budovy.

8.3 Veřejný život, oslavy a akce

Většina školních akcí a oslav byla věnována různým výročním poplatným vládnoucímu režimu. Jednou z pravidelných oslav bylo listopadové výročí VŘSR. Pásmo veršů a písní, kterým školní děti obohatily školní i veřejné oslavy, nebo výstava školních prací, se staly nedílnou součástí těchto oslav v obci Vrátó.

Prakticky celý únor byl ve školním roce věnován tzv. Vítěznému únoru. Oslavy střídaly přednášky a besedy jak ve škole, tak i mimo ni. Příkladem může být školní rok 1977 - 1978, kdy děti navštívily Malé divadlo, kde byl pro ně připraven pořad s názvem „Jak to bylo v únoru“, na jehož závěr „...proběhla soutěž mezi zástupci jednotlivých zúčastněných škol, ve které prokazovali žáci své znalosti o významu boje děl. Třídy proti reakci.“¹⁸⁹. Škola také zorganizovala besedu, na níž pozvala příslušníka závodní milice spřízněného podniku Sfinx, který „...přístupnou formou osvětlil dětem význam a poslání záv. Milice a LM v únorových dnech 1948 a dnes.“¹⁹⁰. O pár dní později se všichni žáci sešli ve školní tělocvičně, kde předvedli připravená vystoupení a následně

---

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1979 - 1980

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1979 - 1980

¹⁸⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1980 - 1981

¹⁸⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1977 - 1978

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1977 - 1978

si vyslechli proslov ředitelky školy „...o významu děl. třídy pod vedením KSČ v čele s K. Gottwaldem pro náš šťastný a spokojený dnešek.“¹⁹¹.

Pravidelně se pořádaly oslavy Mezinárodního dne žen, které škola pořádala v tělocvičně pro všechny občany obce. Krom slavnostních projevů a vystoupení žáků byly vyznamenávány zasloužilé pracovnice.¹⁹² Každoroční lampionový průvod konaný koncem dubna střídaly červenové oslavy Mezinárodního dne dětí.

V průběhu školních let se střídala řada besed či tematických setkání. Děti se tak seznámily s osobností K. Gottwalda nebo V. I. Lenina. Škola si také pravidelně připomínala úspěšný let do vesmíru J. A. Gagarina či výročí úmrtí L. I. Brežněva nebo narození G. Husáka. Škola nezapomínala ani na Měsíc knihy, kdy pořádala výstavy a besedy nad důležitostí knihy pro člověka.

Škola také realizovala pravidelné výlety do okolí, školní družina pak připravovala množství volnočasových aktivit, jako různé exkurze či návštěvy kina. Nicméně ani školní družině se nevyhnuly politicky motivované akce. Jednou z nich byla soutěž na téma „Co víš o SSSR“, pořádaná v rámci Měsíce přátelství, kde žáci prokazovali své znalosti a vědomosti, které získali z předchozích besed o SSSR, jako byla například „...beseda s 3 členkami KSČ a ČSŽ - O životě dětí kdysi a dnes a srovnání života dětí v SSSR a kapitalistických státech.“¹⁹³.

8.4 Škola na pozadí politických a celospolečenských událostí

Období normalizace, jak je ostatně zřejmé z předchozích kapitol, více jak kdy jindy poznamenalo život školy ve smyslu politických a ideologických agitací, které se dostaly jak do samotné výuky, tak do mimoškolních aktivit i veřejného života školy.

Výročí založení KSČ znamenalo významný den s celospolečenským přesahem. Zejména pak 50. výročí založení KSČ, které připadlo na školní rok 1970 – 1971, bylo současně ve znamení politických čistek. Jak uvádí kronika, „...je to zároveň rok politické konsolidace na všech úsecích veřejného života. Tato konsolidace je i

---

¹⁹¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1977 - 1978

¹⁹² Srov. tamtéž, šk. rok 1980 - 1981

¹⁹³ Srov. tamtéž, šk. rok 1978 - 1979

prvořadým úkolem v našem školství...“¹⁹⁴. V celé republice probíhala výměna stranických legitimací spojená s osobními pohovory a to i s nestraníky. „Byly v nich prověřovány osobní politické postoje všech občanů. Učitel. kolektiv naší školy byl prověřován před stranickou a odborářskou komisí ve Čtyřech Dvorech. Všechny učitelky našeho pedagog. sboru v těchto prověrkách čestně obstály a na základě pohovorů přijaly doporučení komise politické úkoly a funkce ve veřejných organizacích...“¹⁹⁵ U příležitosti 50. výročí založení KSČ se dokonce konaly v obci Vrátó veřejné oslavy, kterých se zúčastnila i škola svým připraveným vystoupením – rozsáhlým pásmem, kde žáci mapovali vývoj dělnického hnutí za První republiky, připomněli založení KSČ a její boj za dělnická práva. „Ocenili bratrskou internacionální pomoc spřátelených armád, pozdravili XIV. sjezd strany a popřáli jí k jejímu vzácnému jubileu hodně úspěchů a další zdárný rozkvět.“¹⁹⁶ Skutečnost, že výroční sjezdy KSČ měly být zároveň oslavou komunistického režimu a jeho mocenské postavení ve společnosti, bylo zřejmé i z toho, jak aktivně se škola „připravovala“ na samotný den stranického sjezdu. „Denně probíhaly v ředitelně školy učitelské desetiminutovky, v nichž učitelky i vychovatelky střídavě referovaly zprvu o přípravách, později zase o všech sjezdových jednáních.“¹⁹⁷ Dokonce i sami žáci měli aktivně sdílet pocit nadšení z blížícího se sjezdu komunistické strany a to tím, že do školy přinášeli různé zprávy a materiály týkající se sjezdu. „Největším přínosem celé této akce bylo, že žáci do celé sjezdové záležitosti iniciativně zapojovali i své rodiče, od nichž se dožadovali spoluúčasti při získávání každodenních novinek ze sjezdového jednání.“¹⁹⁸

Politickou a současně celospolečenskou masovou událostí byly bezesporu volby. V roce konání voleb seznamovali pedagogové své žáky o významu „...tohoto podílu širokých mas na řízení státu, s prací jednotlivých orgánů lidové moci i funkcionáři lidosprávy z nejbližšího okolí, obce, a s jejich prací.“¹⁹⁹ Vzhledem k tomu, že volební místnost byla umístěna v budově školy, připravily děti na den voleb výstavu svých výtvarných prací s volební tematikou. „Na zahájení i při manifestačním nástupu každé složky NF v obci do volební místnosti zahrála místním občanům dechová hudba.“²⁰⁰

---

¹⁹⁴ Srov. tamtéž, šk. rok 1970 - 1971

¹⁹⁵ Srov. tamtéž, šk. rok 1970 - 1971

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, šk. rok 1970 - 1971

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, šk. rok 1976 - 1977

¹⁹⁸ Srov. tamtéž, šk. rok 1976 - 1977

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, šk. rok 1976 - 1977

²⁰⁰ Srov. tamtéž, šk. rok 1976 - 1977

Významným dnem byl 2. březen 1978, kdy první československý kosmonaut Vladimír Remek vzlétl spolu s ruským kosmonautem Alexejem Gubarevem na palubě kosmické lodi Sojuz 28 do vesmíru, kde strávil necelých osm dní. „Dne 3. března vzrušila celou společnost a samozřejmě i žáky naší školy práva o 1. čsl. kosmonautovi Vladimíru Remkovi, který spolu s Gubarevem byl vyslán do vesmíru, aby se tam uskutečnilo setkání s další kosmickou posádkou, kterou tvořili kosmonauti Romaněnko a Grečko. Všichni jsme neobyčejně hrdi na to, že 1. členem mezinárodní posádky je náš československý občan, tím spíš, že je českobudějovickým rodákem z Rožnova.“²⁰¹

Bezesporu zásadní společensko-politický zvrat nastal 17. listopadu 1989 a založil tak proces obnovy občanské společnosti. „Změny ve společnosti vyvrcholily v odmítnutí a zrušení vedoucí úlohy Komunistické strany jako jediné síly ve společnosti. Došlo k dohodě o odchodu sovětských vojsk, která k nám přišla v srpnu 1968.“²⁰² Ze života školy se rázem vytratily všechny oslavy a akce poplatné režimu a prakticky ze dne na den se ze „soudružky učitelky“ stala „paní učitelka“. Následující rok byl škole vrácen čestný název „Základní škola T. G. Masaryka České Budějovice – Vráto“.²⁰³

---

²⁰¹ Srov. tamtéž, šk. rok 1977 - 1978

²⁰² Srov. tamtéž, šk. rok 1989 - 1990

²⁰³ Srov. tamtéž, šk. rok 1990 - 1991

Závěr

Ve své práci jsem zpracovala vznik a vývoj Základní školy ve Vrátě a to v období 1929 – 1989. Z historického pohledu krátké, na přelomové události však bohaté období jsem rozdělila do několika částí, mapující jednotlivá údobí českých dějin. Do každé části jsem se snažila vsadit příběhy a události, na kterých je možné snad nejlépe přiblížit charakter doby a běžný život v naší zemi.

První část práce spadá do období První republiky, které končí začátkem druhé světové války. Tou naopak začíná část druhá, která postihuje prakticky celou druhou světovou válku a počátek obnovené, avšak velmi krátké demokracie. Následující léta 1945 – 1948 symbolizující onen očekávaný návrat demokracie v Československu tvoří třetí část této práce. Tzv. komunistickým převratem začíná a počátkem dlouhého období normalizace končí čtvrtá část, na kterou plynule navazuje část poslední, pátá – roky 1969 – 1989.

Základním zdrojem informací byla kronika Základní školy v obci Vráto, která byla psána již od samotného založení školy. Krom zápisů týkajících se organizace školy, jsem se snažila maximálně využít i toho, že kronika často zmiňuje, nebo se nějakým způsobem dotýká politických a celospolečenských událostí v Československu. Unikátní postřehy a vnímání jednotlivých událostí optikou lidí v jejich každodenním „školním“ životě, jsem se pokusila dokreslit charakter doby i to, jak jednotlivé události ovlivnily vývoj školy, potažmo učitelů, jejich žáků a často celých rodin. Jak jsem naznačila již v úvodu této práce, citlivost a někdy i záměrná či umělá necitlivost školy jako instituce na zásadní momenty v našich moderních dějinách dokazuje, jak nezbytná je demokracie pro školský systém, a jak je takový systém snadno zneužitelný pro dosažení mocenských zájmů, kterým se často nehodí kriticky myslící jedinec.

Tuto práci věnuji Základní škole a Mateřské škole T. G. Masaryka České Budějovice, v obci Vráto.

Prameny a literatura

Tištěné publikace

BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. ISBN 978-80-7325-311-0.

KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-87912-62-1.

PÁNKOVÁ, Markéta, Dana KASPEROVÁ a Tomáš KASPER. *Meziválečná školská reforma v Československu*. Praha: Academia, 2015. Historie. ISBN 978-80-200-2496-1.

PEHR, Michal. *Zápas o nové Československo 1939-1946: válečné představy a poválečná realita*. Praha: NLN, 2011. Knižnice Dějin a současnosti. ISBN 978-80-7422-082-1.

PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA. *Předjaří: Československo 1963-1967*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2016. ISBN 978-80-87912-45-4.

POLÁČKOVÁ, Andrea. *První republika 1918-1938: dějiny, osobnosti, denní život*. Brno: Extra Publishing, 2015. ISBN 978-80-7525-014-8.

RANDÁK, Jan. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5503-3.

SMETANA, Vít. *Ani vojna, ani mír: velmoci, Československo a střední Evropa v sedmi dramatech na prahu druhé světové a studené války*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, NLN, 2016. ISBN 978-80-7422-358-7.

ŠTVERÁK, Vladimír a Milada ČADSKÁ. *Stručný průvodce dějinami pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-797-6.

TOMEK, Prokop a Ivo PEJČOCH. *Černá kniha sovětské okupace: Sovětská armáda v Československu a její oběti: 1968-1991*. Cheb: Svět křídel, 2015. ISBN 98-80-7325-311-0.

VESELÁ, Zdenka. *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0458-4.

Nepublikované dokumenty

Školní kronika, Nové Vráto, 1971 - 2006

Elektronické dokumenty

Internetová prezentace Encyklopedie Českých Budějovic [online]. České Budějovice: NEBE, 2017 [cit. 2018-01-05]. Dostupné na WWW: <http://encyklopedie.c-budejovice.cz/>

Kronika obecné školy ve Vrátě, Nové Vráto, kronika školní, 1940 – 1945 [online]. SOkA České Budějovice. Digitální archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni [cit. 2018-01-05]. Dostupné na WWW: <https://digi.ceskearchivy.cz>

Pamětní kniha, Nové Vráto, kronika školní, 1929 – 1939 [online]. SOkA České Budějovice. Digitální archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni [cit. 2018-01-05]. Dostupné na WWW: <https://digi.ceskearchivy.cz>

Školní kronika, Nové Vráto, kronika školní, 1945 – 1971 [online]. SOkA České Budějovice. Digitální archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni [cit. 2018-01-05]. Dostupné na WWW: <https://digi.ceskearchivy.cz>

Abstrakt

ŠTOJDLOVÁ, S. *Historie školy v obci Vráto od roku 1929 – 1989.*

České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce prof. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Klíčová slova: historie, Vráto, základní škola, školní výuka, volný čas, veřejný život, politické a celospolečenské události.

Bakalářská práce se zabývá vznikem a vývojem Základní školy v obci Vráto v letech 1929 – 1989. V pěti tematických okruzích se stručně věnuje základním charakteristikám zkoumaného období včetně náboženských poměrů, dále organizaci školy, pedagogické činnosti či veřejnému životu školy. U každého časového úseku je věnována pozornost politickým a celospolečenským událostem, které výrazněji ovlivnily chod školy s přesahem do běžného života učitelů, dětí a jejich rodin. Základním zdrojem informací byla školní kronika.

Abstract

ŠTOJDLOVÁ, S. *History of school in the town - village of Vrátó in the years 1929 - 1989.*

Key words: history, Vrátó, primary school, school teaching, leisure time, public life, political and society-wide events.

The thesis deals with the foundation and development of the primary school in the village of Vrátó between the years 1929 and 1989. In its five thematic parts it pays attention to the basic characteristics of the period in question, including religious situation, school management, pedagogical activities as well as the public life of the school. With each period of time there is a focus on political and society-wide events which substantially influenced the running of the school and thus also the lives of the teachers, children and their families. The major source of information was drawn from the school chronicle.

Seznam příloh

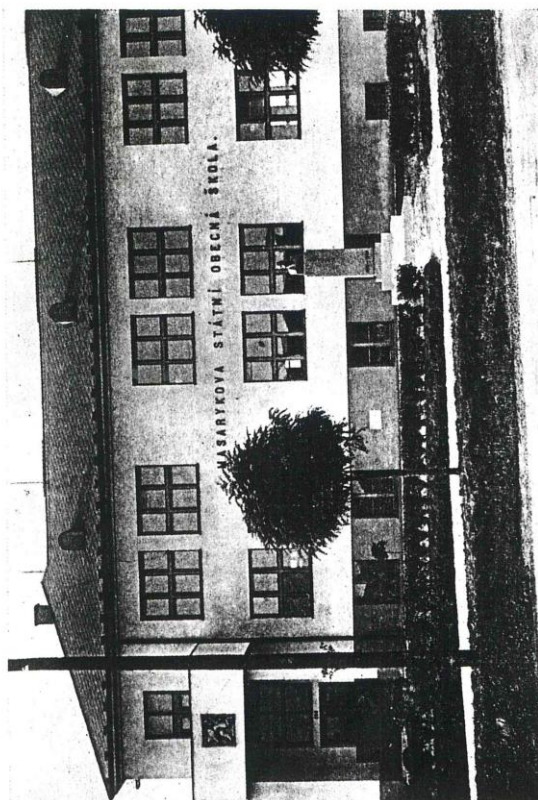
Příloha I. Podpisová listina – slavnostní otevření nové budovy školy

Příloha II. Dobová fotografie budovy školy

Příloha III. Obnovení čestného názvu školy

Příloha II. Dobová fotografie budovy školy

Příloha III. Obnovení čestného názvu školy

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
ČESKÉ REPUBLIKY

OBNOVUJE

ZÁKLADNÍ ŠKOLE ČESKÉ BUDĚJOVICE - VRÁTO

ČESTNÝ NÁZEV

ZÁKLADNÍ ŠKOLA T. G. MASARYKA

V PRAZE DNE 7. BŘEZNA 1991

M I N I S T R

Petr Vorobeck

